

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

CUID, June 2017, 21 (1): 355-392

Şâh Velî Ayıntâbî'nin el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye

Adlı Risâlesi ve Tahlili: Üç Hadis Üç Hakikat

Shâh Walî 'Aynţâbî's Treatise Titled as al-Kavâkib al-Muzî'a fi al-Ṭarîqat

al-Muhammediyya and its Analysis: Three Hadiths Three Truths

Raşit Çavuşoğlu

Yrd. Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Türk İslâm Edebiyatı ve İslam Sanatları Anabilim Dalı.

Assistant Professor, Izmir Katip Celebi Universty Faculty of Islamic Education,

Department of Turkish Islamic Literature

İzmir/Turkey

rasitcavusoglu@gmail.com

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-7236-4896>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 14 Mart/March 2017

Kabul Tarihi / Accepted: 28 Nisan/April 2017

Yayın Tarihi / Published: 15 Haziran/June 2017

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Cilt / Volume: 21

Sayı - Issue: 1

Sayfa / Pages: 355-392

DOI: doi.org/10.18505/cuid.297932

Atıf/Cite as: Çavuşoğlu, Raşit. "Şâh Velî Ayıntâbî'nin *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye* Adlı Risâlesi ve Tahlili: Üç Hadis Üç Hakikat - Shâh Walî 'Aynţâbî's Treatise Titled as *al-Kavâkib al-Muzî'a fi al-Ṭarîqat al-Muhammediyya* and its Analysis: Three Hadiths Three Truths". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal* 21, no. 1 (June 2017): 355-392. doi: 10.18505/cuid.297932.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/cuid>

Copyright © Published by Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved. For Permissions: ilahiyat.dergi@cumhuriyet.edu.tr

**Şâh Velî Ayıntâbî'nin *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*
Adlı Risâlesi ve Tahlili: Üç Hadis Üç Hakikat**

Öz: Bu çalışmada XVI. yüzyıl Halvetî şair ve mutasavvıflarından Şâh Velî Ayıntâbî'nin, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye* adlı risâlesi üzerinde durulmuştur. Risâle, müellifin yakaza halinde iken Hz. Peygamber tarafından kendisine uzatılan mektuptaki üç hadisin dinî-tasavvufî yorumunun yapıldığı, tasavvufa dair bir eserdir. Mezkûr üç hadis, sırasıyla Üveys el-Karanî, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali ile doğrudan ilgili olmakla birlikte, eserde pek çok tasavvufî düstur ve kavram da işlenmiştir. Çalışmamızın giriş bölümünde müellif ve eserleri hakkında kısaca malumat verilmiştir. Eserin sebep-i telifi, nüsha tavsifi, konusu ve muhtevasını ele aldığımız birinci bölümde ayrıca risâlenin tasavvufî tahlili de yapılmıştır. İkinci bölümde ise, risâlenin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, Hadis, Risâle, Tasavvuf.

Shāh Walī ‘Aynṭābī’s Treatise Titled as al-Kavākib al-Muẓī’a fī at-Ṭarīqat al-Muḥammadiyya and its Analysis: Three Hadiths Three Truths

Abstract: This article studies the treatise titled as *al-Kavākib al-Muẓī’a fī at-Ṭarīqat al-Muḥammadiyya* by Khalvatī poet and sufi Shāh Walī ‘Aynṭābī. The treatise is about a mystical interpretation of three hadiths that the writer claims these hadiths were written in the letter delivered to him by the Prophet when he was in the state of consciousness (*yaqāza*). The mentioned hadiths respectively are directly related to Uwais al-Qaranī, Haẓrat Abū Bakr and Haẓrat ‘Alī, there are also many mystical principles and notions dealt with in the treatise. The introduction gives precise information on the writer and his works. The first part of the article discusses the reasons why the treatise was written, its subject and content and then there is a mystical analysis of the treatise in this part. The second part of the article includes the transliterated text.

Keywords: Shāh Walī ‘Aynṭābī, *al-Kavākib al-Muẓī’a fī at-Ṭarīqat al-Muḥammadiyya*, Hadith, Risāle, Sufism.

SUMMARY

Shâh Walî 'Aynî, who was a member of Jamaliyya branch of Khalwatiyya order accepted as one of the most common order not just in Anatolia but also in Islamic geography, is a sufi poet. Shâh Walî 'Aynî is also a Khalwatî sheikh who had a positive influence on the social life of Gaziantep in XVI. century and after. He experienced most of his academic and mystical activities in Gaziantep where he lived besides he had opportunities to spread his mystical ideas in Halab (Aleppo), and he also lived in Damascus and Jerusalem where were the significant centers for a short period of time. Shâh Walî 'Aynî produced six religious and mystical works besides his academic and guidance activities.

One of the mystical prose works that Shâh Walî 'Aynî wrote according to Khalwatiyya principles is a treatise titled as *al-Kavâkib al-Muzî'a fî at-Ṭarîqat al-Muḥammadiyya*. This article studies this treatise. The treatise is about a mystical interpretation of three hadiths which the writer claims that these hadiths were written in the letter delivered to him by the Prophet Muhammed when he was in the state of conciousness. The work has fourteen folios and it is written in Turkish and partly in Arabic. As far as is known there is no study on this treatise which is in the same manuscript together with *Risâlat al-Badriyya* and "Gelsün" ode (with rhyme). There is only one manuscript of the treatise and there is no other recorded or known copy of this until now. Language, style, expression, characteristics and mystical symbols used in the work show the characteristic features of sufi literature.

It is known that the writers of Khalwatiyya order produced some of their works based on the dreams they had. As Shâh Walî 'Aynî was a member of Khalwatiyya order he produced the mentioned treatise when he was in the state of conciousness. In this state, he dreamed three hadiths and the treatise is related to the interpretation of these hadiths. The three hadiths mentioned in the treatise point out mystical truths and these were grouped into three different parts by the writer. Thus, the work we refer as three hadiths three truths titled as *al-Kavâkib al-Muzî'a fî at-Ṭarîqat al-Muḥammadiyya* includes the detailed interpretation of these hadiths in three different chapters. The

chapters in the work are “al-biṣārat al-ûlā”, “al-biṣārat al-sānîyetu” and “al-biṣārat al-sālisetu”. The mentioned hadiths respectively are directly related to Uwais al-Qaranī, Abū Bakr, and ‘Alī. There are also many mystical principles and notions dealt with in the treatise. The first chapter of the treatise is related to Uwais al-Qaranī, who is one of the personalities of sufism, and his spiritual superiorities. In this chapter, the writer gives information on Uwais al-Qaranī’s patience and submission by emphasizing his devotion to the Prophet Muḥammed according to mystical principles. One of the possible reasons why he mentions Uwais in this chapter is that when he dreamed the Prophet Muḥammed in conscious, he was thought that he appears before the Prophet Muhammed by favor of him (Uwais). It can be better understood that the reason why Uwais is mentioned in this kind of mystical work is that it is believed that Uwais is educated the Prophet Muḥammed through dreams and other ways. That the the Prophet Muḥammad sent his *hirka* (the dervish coat) to him by favor of ‘Umar and ‘Alī, shows the value of Uwais in the sight of the Prophet Muḥammad. The second chapter of the treatise tells that Abū Bakr spent all of his wealth for Islam and how he becomes one of the member of *mukarrab* (these will be those nearest to Allah) by his model behavior. In the second chapter comparing the two terms benefactor and closeness also it is also stated that Abū Bakr preferred poverty in terms of both spiritually and materiality. In sufism the term faqr expressed as abandoning the property and ego for pleasing Allah is identified with Abū Bakr and this is presented as a model behavior. The third chapter is based on the hadith related to ‘Alī. This chapter is about that ‘Alī had no objection to the election of caliphate and he did not support the dissents on this issue by conducting paternity suit. In this chapter, the writer compares the prophethood and *walāya* (friendship) positions and then he tries to inform the superiority of ‘Alī in terms of his closeness to Allah according to mystical principles.

In the introduction part of our study which is about Shāh Walī ‘Aynṭābī’s treatise interpreting the three hadiths by referring to different perspectives on the basis of sufism, the life of the writer, his works and his order are explained shortly. The first chapter includes the mystical analysis of the treatise and it gives information on why was the treatise written, its subject

and content. The second chapter has the transliterated text. Some of the order chains are based on the Prophet Muḥammad through Abū Bakr or 'Alī. Shāh Walī like other writers presented Abū Bakr and 'Alī as good examples for their spiritual positions and being models for others. Again, the treatise mentions that Uwais al-Qaranī had a distinguished place as he was educated by the Prophet Muḥammad through spiritual ways and dreams. Thus, spiritual superiorities such as faith, loyalty, and submission are told by making use of Uwais al-Qaranī's example as he did not see the Prophet Muḥammad in person but he showed his submission and devotion to the Prophet Muḥammad by trying to live according to the Prophet Muḥammad's teaching. This is significant in terms of showing the role of Uwais al-Qaranī in sufi education. One of the significant issue in the treatise is that 'Alī did not object to the caliphate election and he obeyed the ordering. It is possible to argue that the writer discusses the caliphate disputes in a different way according to mystical principles by repeating that 'Alī did not create a problem over caliphate. By emphasizing that 'Alī did not participate the caliphate discussions by not arguing ancestry rights and he obeyed the legitimate caliphate, the writer argued that sheikh or *murshids* cannot be determined according to ancestry. In this context by addressing the *murshids* of the order in the final part of his treatise, the writer suggests that the sheikhs and *murshids* must follow virtue and abandon ancestry discussions. In the treatise, it is explained that prominence and superiority do not depend on ancestry but it depends on *taqwā* (piety). This ideal is supported by hadiths and verses from the Qur'ān in the treatise. The treatise features XVI. century Turkish characteristics and includes many mystical terms such as *risālāt*, *walāyāt*, *abrār*, *mukarrab*, *fakr* thus this may help researchers who would like to do detailed study on these issues.

GİRİŞ

XVI. yüzyıl Antep şehri ve civarında gerçekleştirdiği ilmî, tasavvufî ve ic-timaî faaliyetleri ile temayüz eden mühim şahsiyetlerinden biri de Şâh Velî Ayıntâbî'dir (ö. 1604?). Halvetiyye tarîkatinin Cemâliyye şubesine mensup olan Şâh Velî, şeyhi Molla Ahmed el-Halvetî'nin (ö. 987/1579) vefatından sonra An-

tep’te şeyhlik makamına geçmiştir. Antep’ten Halep ve dönemin diğer önemli merkezlerine yaptığı seyahatleri ile ilim ve irşat faaliyetlerini yürüten Şâh Velî Ayıntâbî, Halvetiyye’nin Assaliyye kolunun kurucusu kabul edilen Şeyh Seyyid Ahmed b. Ali el-Harîrî el-Assâlî’nin de (ö. 1048/1638) şeyhidir.¹

Küçük yaşlardan itibaren babasının arkadaşı Molla Abbas Efendi’den dersler almaya başlayan Şâh Velî, kendi deyimiyle dünya işlerinden vazgeçip Antep’te meskûn Halvetî şeyhi Ya’kûb b. Muhyiddîn el-Ayıntâbî’ye (ö. 965/1558) intisap ederek tasavvufî yolculuğuna başlamıştır. İlim ve irşat faaliyetlerine verdiği önemle tanınan müellifin dinî-tasavvufî muhtevalı bilinen altı eseri vardır. 990/1582’de itikafta iken tamamladığı *Risâletü’l-Bedriyye* adlı mesnevîsi, tasavvufî hakikatleri öğretmek amacıyla telif edilmiş, zengin dinî-tasavvufî remizlerden oluşan bir manzumedir. Müridlere bir vasiyyetnâme olarak 1001/1593 yılında telif edilen ve Şâh Velî’nin hayatına dair birinci elden birçok malumatı içeren *er-Rihletü’s-Seniyye* adlı eseri, müellifin otobiyografisi olarak da görülebilir. Nefsin yedi mertebesi ve bu mertebelere karşılık gelen makam ve seyirlerin açıklandığı *Etvâr-ı Seb’a* adlı mensur eseri ise, 1006/1597 yılında telif edilmiştir. Müellifin, 36 beyitten ibaret “*Gelsün*” redifli kasidesi, *Risâletü’l-Bedriyye* mesnevîsiyle aynı kitap içerisinde yer alır. Şâh Velî’nin, *Risâle-i Şâh Velî* adı verilen ve altı sahifeden ibaret, dinî-tasavvufî konuları muhtevî mensur bir eseri de Berlin Staatbibliothek Kütüphanesi Wetzstein II 1778 numarada 43^a-45^b yaprakları arasında kayıtlıdır. Tekke-tasavvuf edebiyatı sahası şairlerinden olan Şâh Velî, şiirlerinde “Askerî” mahlasını kullanmıştır. 1597 yılında bilinen son eserini telif eden Şâh Velî’nin, 1604 veya bu tarihten sonra vefat ettiği kuvvetle muhtemeldir. Kabri, genç yaşta vefat eden kardeşi Murad Bey’in yaptırdığı, daha sonra da kendisinin genişlettiği ve günümüzde kendi adıyla anılan Şâh Velî Camii haziresindedir.²

1 Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrî, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşayih-i Sûfiyye*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdayi Bölümü, nr. 1098, 45.

2 Şâh Velî’nin hayatı, şahsiyeti, tarikatı ve eserleri ile ilgili teferruatlı bilgi için Bk. Raşit Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şâh Velî Ayıntâbî ve Risâletü’l-Bedriyye’si* (İstanbul: Okur Akademi Yay., 2016), 17-36; Raşit Çavuşoğlu, “Şâh Velî Ayıntâbî ve “Işk Elinden” Redifli Kasidesi”, *Journal of Intercultural and Religious Studies* 2, sy. 6 (2014): 61-84.

1. RİSÂLE'NİN GENEL HATLARIYLA TAHLÎLİ

1.1. Risâlenin Sebeb-i Telifi, Konusu ve Muhtevası

Bulunduğu konum itibariyle XVI. yüzyılda Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri kabul edilen Antep, Halvetiyye tarîkati müntesiplerinin de faaliyet gösterdiği şehirlerden biridir. Burada irşat faaliyetlerini yürüten mutasavvıf şâirlerden Şâh Velî Ayıntâbî'nin, şeyhlik makamında bulunduğu sırada ömrünün sonlarına doğru telif ettiği eserlerinden biri de *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye* adlı risâlesidir.

Şâh Velî Ayıntâbî, Rebûlevvel 995/1587'de teheccüt vaktinde uyku ile uyanıklık arası bir hâlde iken, Hz. Peygamber'i ashâbı arasında dolaşırken görmüştür. Bu sırada Üveys el-Karanî elini tutarak kendisini Hz. Peygamber'in huzuruna götürmüştür. Hz. Peygamber Şâh Velî'ye “اقرأ (oku)” diyerek bir mektup uzatmıştır. Mektupta Hz. Ebû Bekir'in faziletleri, Hz. Ali'nin tertîb-i hulefâya riâyetiyle velâyet mertebesindeki üstünlüğü ve Üveys el-Karanî'nin hâl-i mânevîsi gibi hakikatler yazılıdır. Şâh Velî bunları gözyaşları içerisinde okumuştur.³ Mektupta yer alan, “Yemen taraflarından rahmanî bir koku alıyorum.”⁴, “Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen Ebû Bekr'e baksın.”⁵ ve “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır.”⁶ hadis-i şeriflerini ve bunların zahirî ve batınî mânâlarını gören Şâh Velî, yukarıda zikredilen üç hadisi değerlendirdiği üç bölümden oluşan bu risâleyi yazmaya karar vermiştir.⁷ Bu bağlamda eser Üveys el-Karanî'nin teslimiyeti, ebrâr-mukarreb mukayesesi, risâlet-velâyet ve fakr gibi tasavvufî kavramlar etrafında şekillenmiştir. Mezkûr tasavvufî esaslardan mürit ve mürsitlerin çıkarmaları gereken dersler de eserin ana konusuyla ilgilidir. Bu ana konular etrafında, efdaliyyet ve velâyetin belirlenmesinde nesep, kan bağı ve buna benzer saiklerin yerine takva, sadakat, ve teslimiyetin gerekliliği gibi hususlar da işlenmiştir.

3 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, Süleymaniye Ktp., Aya-sofya Bölümü, nr. 2022/1, 3^b-4^b.

4 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ* (Dâr-ı İhyâü't-Türâsi'l-Arabî 1352 /1933), 1: 251, nr: 659.

5 İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.s.), 2: 263; 9: 173.

6 Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. Abdülmecid es-Silefî (Riyad: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994), 11: 65, nr: 11061.

7 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 4^b.

Ebû Cehil’in Hz. Peygamber’i gördüğü halde iman etmemesine karşılık Üveys el-Karanî’nin Hz. Peygamber’i görmeden ona olan sadakat ve teslimiyetini konu alan Şâh Velî, velâyet ve faziletin kan bağına ve nesebe bağılı olmadığı meselesini, hadislerin deruni manaları eşliğinde ve dinî-tasavvufî esaslar çerçevesinde açıklamaktadır. Hz. Peygamber’in vefatından itibaren günümüze kadar süregelen tartışma konularından biri olan “hilafet-efdaliyet” meselesine tasavvufî açıdan değinmektedir. Risâlet ve velâyeti birbirine karışmayan iki deniz olarak tasvir eden müellif, Hz. Ali’nin risâlet ve velâyet denizlerinin karışmasına engel olan bir *berzah-ı kübrâ* mertebesinde bulunduğunu “*Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır.*”⁸ hadisi ile beyan etmektedir. Şeklî ve mânevî fakr anlayışı ile birlikte “ebrâr” ve “mukarreb” kavramları Hz. Ebû Bekir ve Abdurrahman b. Avf örnekleriyle karşılaştırılmaktadır. “*Fakirlik benim övüncümdür.*”⁹ hadisi temel alınarak Hz. Ebû Bekir’in “sıddîk” mertebesindeki hâli anlatılmakta, fazilet ve üstünlüğü âyet ve hadisler bağlamında işlenmektedir. Müellif, her bölümün sonunda “neticetü’l-keîâm” ifadesiyle, bir sonuç ve değerlendirme mahiyetinde konuya dair görüş ve düşüncelerini açıklamaktadır.

Pek çok âyet ve hadis iktibaslarının yer aldığı, Türkçe ve kısmen de Arapça olarak telif edilen risâle, müellif tarafından üç ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerde konuyu desteklemek için âyet ve hadisler kullanılmıştır. Tertîb-i hulefâ, risâlet-velâyet, ebrâr-mukarreb, fakr-ı sûrî ve mânevî, Üveys el-Karanî’nin fazilet ve derecesi gibi tasavvufî kavram ve konuların hassasiyetle işlendiği bu risâlenin muhtevası ana hatlarıyla şu şekildedir:

1. Bismele, hamdele, salvele ve sebeb-i telif [1^b-4^a],

2. Müellifin, Halvetî şeyhi Ya’kûb b. Muhyiddîn el-Aynţâbî ile tanışması ve ona intisabı, küçük cihatta (gazâ-yı aşğar) gazilere biatin sünnet olması, büyük cihatta (gazâ-yı ekber) müridin mürşide tabi olması meselesi [2^a-2^b],

8 İktibas yapılan hadislerin kaynakları dipnotta gösterilecek, aynı hadisin sonraki pasajlarda tekrarı hâlinde, daha önce kaynağı verildiğinden, hadislerin kaynağı tekrar dipnotta gösterilmeyecektir.

9 Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2:113, nr: 1832.

3. Müridin mürşide biatinin mânevî nikaha benzetilmesi ve bu mânevî birlikten Hz. İsa'nın velâdetine benzer bir mânevî doğumun sâdır olduğu anlayışı [2^a-2^b],

4. Üveys el-Karanî'nin Hz. Peygamber'e olan muhabbeti, Hz. Ali'nin tertîb-i hulefâya riayeti ve Hz. Ebû Bekir'in bütün malını Allah yolunda sarf ederek fakr ve fenâ mertebesini tercih etmesi gibi konuların giriş-özet olarak işlenmesi [3^a-3^b],

5. Şâh Velî Ayıntâbî'nin yakaza hâlinde iken Hz. Peygamber'i gördüğünde, okuması için kendisine bir mektubun uzatılması ve bu mektupta risâlenin konusunu oluşturan üç hadisin işaret ettiği hususlar [3^b-4^b],

6. Birinci Beşâret (Birinci Bölüm), Üveys el-Karanî hakkında rivayet edilen hadis etrafında Üveys'in tasavvufta ulaştığı mertebelerin, tasavvufî terim ve remizlerle izahı [4^b-6^a],

7. İkinci Beşâret (İkinci Bölüm), "Fakirlik benim övüncümdür." hadisi çerçevesinde Hz. Ebû Bekir'in şekli ve mânevî fakra (fakr-ı sûrî ve mânevî) talib olması ve dünyanın faniliğine dair konular. Ebrâr ve mukarreb kavramları arasındaki farklar [6^a-9^a],

8. Üçüncü Beşâret (Üçüncü Bölüm), Hz. Ali'nin hilafet davası gütmeyip tertîb-i hulefâya riayeti ve risâlet ile velâyet mertebelerinin birbirine karışmasını engelleyen berzah konumunda olması [9^a-12^a],

9. Hâtîme kısmı, dua ve risâlenin sonu, temmet [13^a].

1.2. Nüsha Tavsifi

Risâlenin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya Bölümü, nr. 2022/1) kayıtlıdır. Eser, 200x140 (122x85) mm. ebadında, müellifin *Risâletü'l-Bedriyye* adlı mesnevisinden önce yer alır. Şirazesî sağlam olan nüshanın "1^a" varağında müellifin aynı kitap içerisinde yer alan manzum eseri *Risâletü'l-Bedriyye*'nin de zikredildiği istinsah (ferağ) kaydı mevcuttur ve risâlenin tamamı on dört varaktan ibarettir. Risâlenin "1^b" varağındaki ayak veya payenede "ve'l-kahr" kelimesi yer aldığı halde "2^a" olarak numaralanan bir sonraki

sayfada “el-muazzam” kelimesi bulunmaktadır. Bu da risâlenin “1^b” varağından sonra en az bir yaprak eksik olduğuna işarettir.¹⁰

Harekeli nesih ve siyah mürekkep ile yazılan risâle on üç satırlıdır. Yazının dört tarafı kırmızı renkli cetvelle çerçevelenmiştir. Üç bölümden oluşan risâlenin bölüm başlıkları ile her bölüm içerisinde yer alan “ammâ ba’d”, “ve ba’d”, “netîcetü’l-keîâm” gibi kısımları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cümle sonlarındaki vakflar da kırmızı mürekkeple belirgin hale getirilmiştir. Derkenardaki “3^b, 7^b ve 12^b” varaklara bazı cümleler ile âyet-i kerîmeler yerleştirilmiş ve bu eklemelerin metinde bulunmaları gereken yer işaretlenmiştir. Eserin son varağında risâlenin nihayete erdiğini gösterir “temmet” kaydı düşülmüştür.

Kitabın iç kapağında “An-metrûkât-ı Gazanfer Ağa sene 1511” kaydı bulunmaktadır. Zahriye kısmında ise en üstte “Tasavvufa müteallik kitâbdır” ifadesi yer almaktadır. Bu cümlelerin sağında, kurşun kalem ile, eserin Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü, nr. 2022’de kayıtlı olduğunu gösteren bir kayıt düşülmüştür. Aynı ifadenin solunda, risâlenin *Osmanlı Müellifleri* adlı esere kaydedildiğine dair ibare kurşun kalemle işlenmiştir. Bu ibarelerin hemen altında celî harflerle “*el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*” şeklinde eserin tam adı kayıtlıdır. Eser adının hemen yanında, muhtemelen risâlenin satır sayısını gösteren “13 [s.]” ibaresi vardır. Eser isminden sonra “te’lîfü’l-‘abdi’l-fakîr ila’llâhi te’âlâ hâdimü’l-fuḡarâ Şâh Velî el-Ḥalvetî ibn Muḡammed Beg bin Ḳabâ Nâ’ib el-‘Askerî ḡafara’llâhu lehû ve li’l-müslimîne âmîn” cümlesi

10 Aradaki kopuk sayfa veya sayfalar dikkate alınmadan risâlenin numaralandırılmış olabileceği düşünülmekle birlikte, müstensihnin payendeye bir sonraki sayfa başında bulunması gereken ilk kelimeyi sehven yazmış olabileceği de düşünülmektedir. Bir veya birden fazla yaprağı eksik olduğu düşünülen risâlenin “2^a”nın hemen ilk satırında “ve ba’dü” ibaresi ile konuya daha yeni girildiği görülmektedir. Müellifin “1^b”de hamdele, salvele, dua ve münacat mahiyetindeki yakarış cümlelerini tamamlayıp henüz “ammâ ba’d” ve “sebeb-i telif” kısmına geçmediği göz önüne alındığında kopuk olduğu varsayılan yaprakta dua sadedinde cümle ve ifadelerin yer aldığı zannedilmektedir. Şâh Velî’nin diğer mensur eserlerine bakıldığında, hamdele ve salveden sonra bazı dua cümlelerini uzun uzadıya yazdığı, hatta tasavvufa yönelişi, şeyhleri, tarîkatın ve bir şeyhe intisap etmenin gerekliliği hususunda cümlelere yer verdiği görülmektedir. Müellifin, diğer mensur eserlerinde görülen bu uygulamayı burada da sürdürdüğü düşünülecek olursa, kopuk olduğu ihtimal dâhilinde olan yaprakta da tasavvufa yönelişi, şeyhleri ve tarîkatın gerekliliği gibi konulara değindiği varsayılabilir.

ile müellifin künyesi yazılmıştır. Zahriyede yer alan eser ve müellifin kimliğini belirtir ifadelerin altında, başlıkları kırmızı mürekkeple ve celî harflerle yazılmış, iki müfred kayıtlıdır:

Şubh-ı dâniş toğdı çün tolundı dost

Bilmemeklik bilindiye bulundı dost

...

Dersini kıldı tamâm pür yaluñuz Kâf okuyan

İrmedi sırrına anuñ keşf Keşşâf okuyan

Kitabın istinsah veya ferağ kaydının bulunduğu “vr.1^a”da çalışmamıza konu olan risâle ile aynı kitabın devamında yer alan müellifin *Risâletü'l-Bedriyye* adlı mesnevisi birlikte zikredilmektedir. Ferağ (ketebe) kaydı şu şekildedir: “Lemmâ ferağtü min tesvîdi’r-Risâleti’l-Bedriyyeti el-müştemileti ‘ale’l-fuşûli’s-selâseti tafşîlen câ’enî işâretün min Hâzreti’r-Rasûl ‘aleyhi’s-selâm bi-tesvîdi hâzihi’l-vüreykâti mütezammineten li-me’âni’r-risâleti’l-mezkûrati icmâlen fî seneti hamsin ve tis’ine ve tis’i-mie ve semmeytühâ bi’r-Risâleti’l-Uşûliyye fî ‘aşrı’s-Sulţân Murâd Hân ibni’s-Sulţân Selîm ibni’s-Sulţân Süleymân aḥsena’llâhu sîrethü bi-ḥurmeti’l-Ḳur’ân Allâhumme yâ ‘Azîz aşliḥ zamânehü kemâ aşlaḥte zamâne ‘Ömer b. ‘Abdilazîz âmîn ve’l-ḥamdü li’llâhi rabbi’l-âlemîn.”¹¹

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü nr. 2022’de kayıtlı olan ve muhteviyatında Şâh Velî Ayıntâbî’ye ait üç ayrı eseri barındıran bu kitabın ferağ kaydında bulunan muğlaklık sebebiyle, kitapta *Risâletü’l-Uşûliyye* adlı üçüncü bir eserin var olduğu zannedilmektedir. Nitekim, söz konusu kitabın kütüphane kaydı da bu şekildedir. Ferağ kaydında adından söz edilen *Risâletü’l-Uşûliyye* adlı eser, çalışmamıza konu olan *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-*

11 “Risâletü’l-Bedriyye adlı üç bölümden müteşekkil bu eseri tafsilatlı olarak yazdım. Bir gün bana bu varakları (sayfaları) yazmam konusunda Hz. Peygamber’den bir işaret geldi. Birçok manayı ihtiva eden bu mezkûr risâle h. 995 yılında tamamlandı. Onu Risâletü’l-Uşûliyye diye de isimlendirdim. Bu risâle, Sultan Süleyman oğlu, Sultan Selim oğlu, Sultan Murad Hân zamanında tamamlanmıştır. Allah onların yollarını Kur’an-ı Kerîm hürmetine güzelleştirsin. Allah’ım Sultan Murad’ın zamanını Ömer b. Abdülazîz’in zamanı gibi bereketli kıl! Hamd ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.”

Muhammediyye adlı risâlenin bir diğer adı olmalıdır. Müellifin, “...fi seneti ḥam-sin ve tis’ine ve tis’imie ve semmeytuhā bi’r-Risâleti’l-Uşûliyye...: onu h. 995 yılında [yazdım] *Risâletü’l-Usûliyye* şeklinde isimlendirdim” cümlesinden, *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye* adlı risâleyi kastettiği anlaşılmaktadır.¹² Kitap içerisinde yer alan üçüncü eser ise, müellifin “*Gelsün*” redifli kasîde’sidir. Bu karışıklığa, ferağ kaydındaki “*Risâletü’l-Usûliyye*” isimlendirmesinin sebep olduğu açıktır. Dolayısıyla yazma kitapta sırasıyla, 1) *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye* 2) *Risâletü’l-Bedriyye* 3) “*Gelsün*” redifli kasîde yer almaktadır.

Zahriye,¹³ kısmında bulunan iki mühürden birinde, A’raf Sûresi’nin, “Hamd, bizi buna eriştiren Allah’a mahsustur. Eğer Allah’ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık.” meâlindeki 43. âyeti ve hemen altında Sultan II. Mahmud’a ait olduğu düşünülen “Mahmûd Hân bin Abdülhamîd el-muzaffer dâimen” yazılı bir tuğra mevcuttur. Sayfanın en altında tam olarak okunamayan bir mühür daha mevcuttur. Bu mührün altında kurşun kalemle kitabın tamamının seksen varak olduğunu belirtir bir not düşülmüştür. Yine aynı sayfada, yazma kitabın Sultan II. Mahmud adına vakfedildiğine dair kayıt

12 Ferağ kaydındaki bir diğer karışıklık ise, müellifin *Risâletü’l-Usûliyye* adını hangi eserine verdiği hususudur. Yukarıda zikredildiği gibi “onu h. 995 yılında [yazdım] *Risâletü’l-Usûliyye* olarak isimlendirdim” şeklindeki ifadedden, aynı tarihte telif edilmiş olması sebebiyle, müellifin *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-tarîkati’l-Muhammediyye* adlı risâleyi kastettiği sonucuna varılabilir. Ancak, “*Risâletü’l-Bedriyye* adlı üç bölümden müteşekkil bu eseri tafsilatlı olarak yazdım. Bir gün bana bu varakları (sayfaları) yazmam konusunda Hz. Peygamber’den bir işaret geldi. Birçok manayı ihtiva eden bu mezkûr risâle h. 995 yılında tamamlandı. Onu *Risâletü’l-Usûliyye* diye de isimlendirdim.” şeklinde ferağ kaydının baş tarafında yer alan ifadelerden *Risâletü’l-Usûliyye* isminin, *Risâletü’l-Bedriyye* mesnevisine verilmiş olabileceğini de akla getirmektedir. Ancak *Risâletü’l-Bedriyye* mesnevisi Ramazan 990/1582 yılında tamamlanmıştır. Bunu *Risâletü’l-Bedriyye*’nin mensur dibacesinden anlamak mümkündür. Bu dibacede, *Risâletü’l-Bedriyye*’ye ayrıca *Risâletü’l-Usûliyye* adının verildiğine dair herhangi bir bilgi de mevcut değildir. *el-Kevâkibü’l-Muzî’e* ise 995/1587’de yazılmıştır ve ferağ kaydındaki tarih de bunu doğrulamaktadır. Dolayısıyla müellifin mevcut eserleri ve bu eserlerin telif tarihleri dikkate alındığında, ayrıca *Risâletü’l-Usûliyye* adlı bir eserinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yazma nüshanın bulunduğu kütüphane kaydında zikrediliği üzere, Süleymaniye Ktp, Ayasofya Bölümü, nr. 2022/3’te kayıtlı eser, *Risâletü’l-Usûliyye* değil, müellifin “*Gelsün*” redifli kasîdesi olsa gerektir.

13 Bazı yazma eserlerde iç kapak, kitabın sırtı veya yaprağın “1^a” yüzü olarak adlandırılan sayfadır.

bulunmaktadır. Celî ta'lik harflerle, Arapça yazılan vakıf kaydının tercümesi şu şekildedir: “Bu güzel nüsha sultânu'l-a'zam ve'l-muazzam, deniz ve karaların mâliki, harameyni'ş-şerîfeynin hizmetkârı, Sultân Gâzî Mahmûd Hân'ın sahîh ve şer'î vakfıdır. Bu vakfiyeyi kaleme alan harameyni'ş-şerîfeyn vakıfları müfettişi(?) Ahmed Şeyhzâde'dir. Allah her ikisine de mağfiret etsin.”¹⁴

Risâlenin Başı: Bismillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm ve bihî nesta'înü. el-Ḥamdü limen tecellâ fi'l-kıdem bi'l-ismi'l-câmi'i 'alâ ḳalbi ḫayri'l-ümem. Muḫammedi'l-mu'azzami'l-mufaḫḫam. Aşli'l-'uşûli mûmiddi'l-himem. Menba'i'l-'ilmi ve'l-ḫikem. el-Müfteḫir bi'l-faḫri 'alâ cem'i enbiyâi'l-'âlem.

Risâlenin Sonu: Rabbenâ zâlemnâ enfüsenâ ve in lem taḡfir lenâ ve terḫamnâ le neküenne mine'l-ḫâsirîne ve'l-ḫamdü li'llâhi rabbi'l-'âlemîne ve şalla'llâhu 'alâ seyyidinâ Muḫammedin ve âlihî ve şaḫbihî ecma'îne ilâ yevmi'd-dîn.

1.3. Risâlenin Yapısı ve Tahlili: Üç Hadis Üç Hakikat

“Üç hadis, üç hakikat” şeklinde de isimlendirdiğimiz *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, müellifin, yakaza halinde iken Hz. Peygamber tarafından uzatılan mektupta okuduğu üç hadisin tasavvufî yorum ve açıklamalarının yapıldığı bir risâledir. Şâh Velî de eserini bu üç hadisin ayrıntılı yorumu için üç ayrı başlık şeklinde düzenlemiştir. Bu ara başlıklar; “el-bişâratü'l-ülâ”, “el-bişâratü's-sânîyetü” ve “el-bişâratü's-sâlisetü” şeklinde sıralanır. Risâlenin içinde barındırdığı tasavvufî kavramların uzun uzadıya açıklaması ayrı bir çalışma konusu olmakla birlikte, eserdeki belli başlı tasavvufî kavramların tahlilini yapmaya çalıştık.

Şâh Velî Ayıntâbî, Rabûlevvel 995/1587 yılında teheccüt vaktinde yakaza¹⁵ halinde iken Hz. Peygamber'i görür.¹⁶ Şâh Velî, yakaza hâlinde Hz. Peygam-

14 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 1^a.

15 Yakaza, tasavvufta *vâkıa* ve *vekâi* denilen, sâlikin, uyku ile uyanıklık arasında (beyne'n-nevm ve'l-yakaza) veya tamamen uyanık iken gördüğü hadisedir. Bir çeşit rüya olarak da tanımlanır ancak uyku ile uyanıklık arası müşahede edildiğinden bilinen rüyadan farklı olduğu ifade edilir. Mânevî bir vâkıa olarak tanımlanır. Bk. Abdülkerim Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmîne Dair Kuşeyri Risalesi*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 465 (237 nolu dipnot); Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anka Yayınları, 2005), 686, 708.

ber ile karşılaştığı ânı şu şekilde anlatır: “Fî seneti hamsin ve tis’ine ve tis’imieti fî şehri Reb’î’l-evveli fî vakti’t-teheccüdi beyne’n-nevmi ve’l-yaqazati raeytü Rasûla’llâhi şalla’llâhü ‘aleyhi ve sellem kâ’iden beyne’l-aşhâbi bi-en yeḳüle “ مَنْ زَانِي فَقَدْ زَانِي حَقًّا ”¹⁷ bu ru’yet seyrinüñ pür şafâsından âh eyleyüp derd ile gözüm yaşı revân iken bes bes diyüp bir şahş elüme yapışdı. Gördüm ki ol Şâh-ı Yemen Üveys el-Ḳaranî’dür kim şifâü’l-ḳulüb liḳâü’l-maḥbûb dimek birle ḥuzûr-ı şerife iletüp ‘aleyhi’s-selâmuñ mubârek ellerin ḳara yüzüme tekrâr sürüp ba’dehü dîvân-ı şerîflerine ḳâim ṭurıcaḳ fi’l-hâl elüme bir mektûb iḥsân idüp ba’dehü iḳra’ buyurdı.”¹⁸ Hz. Peygamber’in kendisine “oku” diyerek uzattığı mektupta,

Başka bir tanıma göre yakaza, uyanıklık (bîdârî) hâlidir. Ruhun uyanışı ve insanın kendine gelmesidir. Bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2001), 378. Rüyaya büyük önem veren mutasavvıflara göre, nübüvvet gibi velîlik de rüya ile başlar. Rüyaya, yakaza hâli ve tasavvufa göre bunların karşılaştırması hakkında geniş bilgi için Bk. Halil Apaydın, “Rüya ve Fonksiyonu”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (1997), 263-264, 268-270. Ayrıca Bk. Mehmet Eren, “Sadreddin Konevî’nin Tasavvufî Hadis Şerḥçiliği - Hz. Peygamber’in Rüyada Görülmesi Rivayeti Çerçevesinde- I. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu Bildirileri- 20-21 Mayıs 2008 Konya” (Konya: Mebkam Yayınları, 2010), 99-115.

- 16 Halvetiyye tarikatında rüyaya ayrı bir önem verildiği bilinmektedir. Aziz Mahmud Hüdâyî’nin Halvetiyye ile Celvetiyye tarikatlarını karşılaştırdığı pasajlarda bu konuya değinilmiştir. Bk. Adalet Çakır, “Aziz Mahmud Hüdâyî’nin Ecvibe-i Mutasavvıfâne’si ve Celvetiyye Tarikatının Bazı Esasları”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 35 (Ocak-Haziran 2015), 78. Sadece Halvetî müelliflere mahsus olmamakla birlikte, Halvetiyye tarikatında rüyaya verilen önemin bir göstergesi olarak Halvetî müellifler, gördükleri bir rüya üzerine eserlerini telif ettiklerini, sebep-i telifte özellikle belirtirler. Risâlesini incelediğimiz Şâh Velî Aynṭâbî ve birçok Halvetî müellifin gördüğü rüya üzerine eser telif ettikleri yapılan çalışmalarda da belirtilmiştir. Nitekim Şâh Velî’nin incelediğimiz eserinin [vr. 1^a] ferağ kaydında “...bir gün bana bu varakları yazmam konusunda Hz. Peygamber’den bir işaret geldi.” cümlesi yer alır. Şâh Velî Aynṭâbî *Risâletü’l-Bedriyye* adlı mesnevîsini de rüyasında Cemâl-i Halvetî’yi (Çelebi Halife) görmek suretiyle telif etmeye karar vermiştir. Bk. Çavuşoğlu, *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şâh Velî Aynṭâbî ve Risâletü’l-Bedriyye’si*, 26; Ayrıca Bk. Ali Öztürk, “XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003), 74; Necdet Şengün, “Nazîr İbrâhîm-i Gülşenî ve Farklı Bir Kırk Hadîs Denemesi (Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2007): 292; Osmanlı’da rüyaya atfedilen değer ve biyografik eserlerde rüya gören ve bunları kaleme alan şair, âlim ve diğer zevatın rüya yorumları hakkında geniş bilgi için Bk. Aslı Niyazioğlu, *Rüyanın Söyledikleri (Âşık Çelebi ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar*, der. Hatice Aynur ve Aslı Niyazioğlu (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011), 71-84.

17 Buhârî, *Ta’bir*, 10.

18 Bk. Şâh Velî Aynṭâbî, *el-Kevâkibü’l-Muẓî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 3^b-4^a.

sırasıyla Üveys el-Karanî, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali hakkındaki üç hadisi okur ve risâlesini yazmaya karar verir.¹⁹

Üç hadisin tasavvufî yorum ve şerhinin yapıldığı üç bölüm, müellif tarafından “beşâret” olarak adlandırılmıştır. Sevindirici haber, müjde ve hayırlı haber anlamlarına gelen bir kelime olan “bişâret” dilimizde daha çok “beşâret” şeklinde telaffuz edilmektedir.²⁰ Risâlenin giriş kısmında müellif konuyla yakından ilgili bazı hadislerin tasavvufî yorumlarını yapmıştır. “Küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz.”²¹ rivayetindeki küçük cihattan, gazilerin biatinin, yani savaş esnasında gösterdiği her türlü bağlılık ve cesaretin, büyük cihattan ise müridin mürşide biati ve ona teslimiyetinin anlaşılması gerektiğini ifade eden Şâh Velî, müridin biatini mânevî nikah olarak tanımlamaktadır. Öyle ki, tabiat Meryem’ine rûhu’l-emînden gelen lütuf ve yönelme sonucu, “velâdet-i İsâ”, yani Hz. İsa’nın doğumu gibi, müridin mürşide tâbî olması neticesinde mânevî bir doğumun gerçekleştiğini söylemektedir.²²

1.3.1. Birinci Beşâret (el-Bişâratü'l-ûlâ)

Şâh Velî Ayıntâbî'nin yakaza halinde iken Hz. Peygamber’in kendisine uzattığı mektupta okuduğu üç hadisten birincisi, “Yemen taraflarından rahmanî bir koku (nefes) alıyorum.” meâlindeki rivayettir.²³ Şâh Velî’ye göre,

19 Şâh Velî'nin risâlesinden başka rüya veya yakaza halinde Hz. Peygamber'den alınan hadisleri konu edinen eserler mevcuttur. Bunlardan biri de yazarı tespit edilemeyen ancak Ahmed b. Hanbel'e nispet edilen, Hz. Peygamber'den rüyada alınan üç hadisi konu edinen risâledir. Bk. Fikret Karapınar, “Hz. Peygamber'den Rüyada Aldığı Üç Hadis Risâlesinin Ahmed B. Hanbel'e Nispeti”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Bahar 2008): 101-117.

20 Bişâret, Arapça “البشارة” “sevindirici haber ve müjde anlamlarına gelir. Bk. Râğıb el-İsfahani, *el-Müfredat Elfazi'l Kur'an*, trc. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012), 201. *Bişâret* kelimesi Türkçe’de, galat-ı meşhur olarak “beşâret” şeklinde telaffuz edilmektedir. Aslı “bişâret”tir. Bk. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317), 293-294.

21 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1: 511, nr: 1362.

22 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 2^b.

23 Hadis kaynakları dışında tasavvufla ilgili birçok temel eserde geçen bu rivayet, Üveys el-Karanî'nin Hz. Peygamber'i görmediği halde onunla manevî irtibat ve ünsiyet kurması yönüyle çarpıcı bir örnek olarak işlenir. *Tezkiretü'l-Evliyâ'da*; “... ân kıdve-i tâbî'n, ân kıbde-i erba'n, ân âfitâb-ı penhân, ân nefes-i rahmân, ân Süheyl-i Yemenî, Üveys el-Karanî...Ve dahı hoca-ı en-

Üveys el-Karanî Hz. Peygamber’i görmediği ve ona mülâki olamadığı halde onun ruhaniyetinden feyz almış evliya zümresinden bir zattır. Üveys, Hz. Peygamber’i görmediği halde onun müjdesine mazhar olmuş ve hırkasını alma şerefine nail olmuştur. Müellif, Ebû Cehil’in Hz. Peygamber’i gördüğü halde iman etmediği için herhangi bir ayrıcalığa sahip olmadığını şu cümlelerle ifade eder: “Netîcetü’l-keḷām kim bi’l-beşeriyete ol bî-miṣāli müṣāhid olmaḵ îmān-ı kāmili mûcib olsaydı pes Ebû Cehl ehl-i îmāndan olup daḥı ol ṣāh-ı Yemen Üveysü’l-Ḳaranî ḳuddise sırruhū kim tekmîl-i sülûk itmeyüp evliyā zümresinden olmayaydı...”²⁴ O halde, Hz. Peygamber’i görmek hidayete ermeye yeterli değildir.²⁵ Üveys el-Karanî, Hz. Peygamber’in bir savaşta dışının kırıldığını duyduğunda bütün dişlerini çektirmiştir. Şāh Velî’ye göre Üveys’in bu davranışı, dosttan ayrılık anlamına gelen ve vuslatı olmayan firkat (ayrılık) olup, bu da muhabbetinin en aşağı seviyesidir.²⁶

Şāh Velî, “Ashabım yıldızlar gibidir, onlara uyarsanız hidayetten ayrılmazsınız.”²⁷; “Ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri gibidir.”²⁸

biyā (asm) buyurmuşdur ki: ‘Ya’nî kullarun sevgülüsü Tañrı Te’ālā’ya oldur kim gizli olalar.’ Bir nice aşhâblar eyitdiler. ‘Yâ Rasûlallâh, biz bunun gibiyi kendü aramızda görmezüz.’ Rasûl Ḥazreti eyitdi: ‘Ol bir deveçidür, Yemen’de olur; aña Üveys dirler. Anuñ ḳademine ḳadem uruñ didi...” şeklinde Üveys el-Karanî’nin mânevî derecesi ve üstünlüğü etrafında birçok rivayet nakledilir. Aynı pasajlarda Üveys’in Hz. Ömer ve Hz. Ali ile görüştüğü de aktarılır. Geniş bilgi için Bk. Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü’l-Evliyâ*, haz. Orhan Yavuz (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988), 55-62.

24 Bk. Şāh Velî Ayıntâbî, *el-Kevākibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 5^a.

25 Müellif, bu pasajlarda Üveys el-Karanî’nin Hz. Peygamber’i görmediği halde ona olan teslimiyetine değinir ve Hz. Peygamber’e dayandırılan “Yemen taraflarından rahmanî bir koku alıyorum.” hadisi ile Hz. Peygamber’in, Üveys ile manevî irtibatının bulunduğuna işaret eder. Nitekim, tasavvufta Üveys el-Karanî’nin rüya veya diğer mânevî yollarla Hz. Peygamber tarafından irşat edildiği kabul edildiği gibi, sonraki dönemlerde bu anlayıştan hareketle vefat etmiş bir mürişitten feyz alan müride de Üveysî, bu yol ve metoda da Üveysîlik denmiştir. Necdet Tosun, “Üveysîlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 42 (Ankara TDV Yay., 2012), 400-401; Yunus Kaplan, “Destân-ı Veysel-Karânî”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* 1, sy. 5 (Fall 2008): 381. Ayrıca geniş bilgi için Bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Sûflîk Geleneğinin Efsânevi Öncüsü Veysel Karenî ve Üveysîlik* (Ankara: Dergâh Yayınları, 2009).

26 Bk. Şāh Velî Ayıntâbî, *el-Kevākibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 5^b.

27 İbn Abdî’l-Berr, *Câmiu Beyânî’l-İlm ve Fadlihî*, thk. Ebü’l-Eşbâl ez-Zuheyri (Suudî Arabistan: Dâru’l-İbni’l-Cevzî, 1994), 2: 898, nr:1684; 2: 925, nr:1760.

hadisleri ve “...lütuf bütünüyle Allah’ın elindedir, onu dilediğine bahşeder...”²⁹ âyeti gereğince Üveys’in fazîlet ve üstünlüğünün ve taşıdığı mânevî derecelerin sırlarının ortaya çıkacağını ve anlaşılacağını ifade eder. Birinci bölümde (beşâret) Üveys el-Karanî’nin teslimiyet, bağlılık ve sadâkatini işleyen Şâh Velî, onun iman, muhabbet ve teslimiyetinin bir sonucu olarak Hz. Peygamber’in müjdesine mazhar olduğunu ifade eder. Birçok tasavvufî kaynakta yer bulan ve Üveys ile özdeşleşip sembolleşen “hırka”yı³⁰, Hz. Ömer ve Hz. Ali, Hz. Peygamber’in gönderdiği bir emanet olarak Üveys’e teslim etmişlerdir: “Kim İmâmeyn rağiyya’llâhu ‘anhümâ hırka iletdükleri maħal böyle görüp ħalka ħaber verdiler.”³¹

1.3.2. İkinci Beşâret (el-Bişâratü’s-sâniyetü)

“Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen Ebû Bekir’e baksın.” rivayeti üzerine kurulan ikinci bölümde, Hz. Ebû Bekir’in, bütün malını Allah yolunda harcamakla mukarrebûn zümresinin zirvesinde oluşu işlenir. Yukarıdaki rivayette geçen “ölü” kelimesinden, şeklî ve mânevî fakirlik (fakr-ı sûrî ve mânevî) kastedilir. Müellifin görüş ve düşüncesini destekleyen “Fakirlik benim övüncümdür.” rivayetinden çıkarılan temel esas, hem mânevî hem de şeklî fakirlik ve muhtaçlıktır.³²

28 Aclûmî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2:64, nr:1743.

29 Bk. (el-Hadîd 57/29).

30 Bk. Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, 56. Edebiyatımızda Hz. Peygamber’in Üveys’e gönderdiği rivayet edilen hırka konusu bir metafor olarak farklı şekillerde işlenmiştir. Bk. Yıldız, Âlim. *Üveys İle Giydim Hırka Şiir Şerhleri*. Sivas: B Yayınları, 2014.

31 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 5^b.

32 İhtiyaç hâlinde olma, fakirlik, maddî ve manevî muhtaçlık anlamlarına gelen *fakr* tasavvufta, varlıktan kurtulup Allah'ta fanî olmaktır. Hakikî fakr, kişinin Allah'tan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymamasıdır. Tasavvufta *fakr* kavramı hakkında geniş bilgi için Bk. Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb Hakikat Bilgisi*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996), 99-110, 139-142; Ebû Nasr Serrâc Tûsî, *el-Lüma' İslam Tasavvufu Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar* haz. Hasan Kâmil Yılmaz (İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1996), 46-48; Süleyman Uludağ, “Fakr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 12 (Ankara TDV Yay.,1995), 132-134; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 204-205; Zafer Erginli ve diğerleri, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2006), 227-233; İsa Çelik, “Tasavvufî Bir Terim Olarak Fakr”, *EKEV Akademi Dergisi* 3, sy. 2 (Güz 2001), 192-206.

Müellif, bu rivayetten sadece şeklî (sûrî) fakirlik düşüncesi sonucuna varanları, gece uçup, gündüz uyuyan yarasalara benzetir: “Netîcetü’l-kelâm kim “الفقرُ فحري”³³ faqrına her kim ki ma’nevî dirse anuñ mişâli fi’n-nehâri gâşş olup fi’l-leyli pervâz iden huffâşa beñzer. Kim imâmü’l-fuḡarâ çekdüğü cevır ü cefâya isti’dâdı duymaz. Daḡı sellemnâ dimege lisânı ‘âr ider.” Ona göre, Hz. Ebû Bekir’in fakrı hem şeklî (sûrî) hem de mânevîdir.³⁴ Fakr kavramına sadece mânevî fakirlik anlamını yüklemek, Hz. Ebû Bekir’in sair avam gibi amel işlemiş olduğunu kabul etmektir. Bu aşamada ebrâr³⁵ ve mukarreb³⁶ kavramlarını karşılaştıran müellif, Hz. Ebû Bekir’i mukarrebûn zümresine, Abdurrahman b. Avf’ı da ebrâr zümresine örnek gösterir. Müellifin yorumuna göre; “Ebrârın hasenâtı mukarrebûnun seyyiâtıdır”³⁷ anlayışı “Ölmeden önce ölünüz.”³⁸, “Dünya mel’ûndur. Allah’ın zikri hariç onun içindekiler de mel’undur.”³⁹ ve “Fakirlik benim övüncümdür ve ben bununla iftihar ederim.”⁴⁰ hadis-i nebevîleri mucibince amel eden Hz. Ebû Bekir, bütün malını Allah yolunda harcamıştır. Üzerine giyecek kıyafeti olmadığını duyan kızı Hz. Aişe, Hz. Ebû Bekir’e örtünmesi için bir şal göndermiştir: “Ebû Bekirî-ş-Şiddîk mā-melek cem’ân bezl idüp ḡattâ ol mübârek cismi ‘uryân ḡalup ba’dehû tenevvüre girüp oturduğı ‘Ā’işe ḡātûn’uñ raḡıya’llāhu ‘anhâ sem’ine irişince bir miḡdâr şāl gönderüp ‘alâ tarîḡi’l-melâme kim ol şālî mübârek cismine giyinüp...”⁴¹

33 “Fakirlik benim övüncümdür.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 113, nr: 1832.

34 Manevî fakr, kişinin kendisini mutlak anlamda Allah’a muhtaç olduğunu bilmesi, idrak etmesi ve kendi seçimi ile Hakk’a yönelmesi; sûrî (şeklî) fakr ise, kişinin maddî anlamda bir varlığa sahip olmamasıdır. Geniş bilgi için Bk. Hucvirî, *Keşfu’l-mahcûb*, 100; Uludağ, “Fakr”, 133; Çelik, “Tasavvufî Bir Terim Olarak Fakr”, 197.

35 Ebrâr kavramı için Bk. et-Tûsî, *el-Lüma’*, 81-83. Ebrâr, iyiler anlamına gelen, Kur’an’da fazilet ehli anlamında kullanılan bir kavramdır. Allah’a yakın olanlara ebrâr, bunlardan daha yakın olanlara da mukarreb denir. Bk. Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 115; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 179.

36 Mukarreb kavramı için Bk. et-Tûsî, *el-Lüma’*, 81-83; Ayrıca ebrâr ve mukarreb karşılaştırması için Bk. Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 115.

37 et-Tûsî, *el-Lüma’*, 43; Kuşeyrî, *Risale*, 151.

38 Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 384, nr: 2669.

39 Tirmizî, *Zühd* 14, nr: 2322.

40 Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 113, nr: 1832.

41 Bk. Şâh Velî Aynṭābî, *el-Kevākibü’l-Muẓî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 8^b.

Fakr kavramı ile ilgili rivayet edilen hadiste hem mânevî hem de şeklî fakrın kastedildiğine işaret eden Şâh Velî, ebrârı ruhsat, mukarrebûnu da azîmet kavramı ile eşleştirir. Ona göre, Hz. Ebû Bekir mutlak anlamda *fakr*ı tercih ederek siddîk mertebesine ulaşmıştır.⁴²

1.3.3. Üçüncü Beşâret (el-Bişâratü's-sâlisetü)

“Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır.”⁴³ hadisi etrafında kurulan risâlenin üçüncü bölümü, Hz. Ali'nin tertîb-i hulefâya⁴⁴ riayet ettiği hakikatini temel alır. Hz. Ali'nin aynı zamanda risâlet-velâyet mertebeleri⁴⁵ arasında bir perde (berzah) olduğu konusu tasavvufî yönden yorumlanır.⁴⁶

Şâh Velî, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in damadı ve yeğeni olmasına rağmen, nesep davası gütmeyeceğini ve hilafet konusunda herhangi bir itirazda bulunmadığını ifade ederek onun bu davranışını övmektedir. Yukarıda Hz. Ali hakkında zikredilen hadisten de anlaşılacağı üzere Hz. Ali, ilim şehrinin kapısı olmakla birlikte Şâh Velî'ye göre, velâyet ilminin de kapısıdır.⁴⁷ Hatta o, risâlet ile velâyet arasında bir berzah-ı kübrâdır.⁴⁸ Müellife göre Hz. Ali, ezel sırrını

42 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 7^a-7^b.

43 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 11: 65, nr: 11061.

44 Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayan ve birçok Kelâmî meselenin altında yatan hilafet-efdalîyet tartışmaları, halife seçimi, ashâb-ı kirâmın hilafet meselesindeki tutumları ve buna benzer hususlarda geniş bilgi için Bk. Mehmed Said Hatiboğlu, “İslâm'da İlk Siyâsî Kavmiyetçilik: Hilâfetin Kureyşliliği”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23, sy. 1 (1978) 121-213; Ali Bakkal, “Ebû Bekir'in Halife Seçilmesinde “İmamlar Kureyşten'dir” Hadisinin Rolü Üzerine”, *İslam San'at Tarih Edebiyat ve Mûsikî Dergisi* 6 (2005): 87-104; Maksut Çetin, “Mâturidîliğin Siyaset (Hilâfet-İmâmet) Anlayışı” (Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013), 161-167; Maksut Çetin, “Mu'tezile'nin Siyaset Anlayışı”, *EKEV Akademi Dergisi* 58 (Kış 2014): 357-363.

45 Risâlet ve velâyet kavramları için Bk. M. Mustafa Çakmaklıoğlu, “İbnü'l-Arabî'nin Nübüvvet-Velâyet Hakkındaki Görüşleri ve İbn Teymiyye'nin Bu Husustaki Eleştirileri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-1)* 21 (2008): 214-253; Erginli ve diğerleri, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 1181-1194.

46 Bk. Şâh Velî Ayıntâbî, *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye*, vr. 9^a-12^a.

47 Velâyet kavramı için Bk. Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, 326-362; Kuşeyrî, *Risale*, 347-351; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 696-697.

48 Berzah-ı kübrâ; “...aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar...” (er-Rahmân 55/20) âyetinden iktibas edilen Kur'ân-ı Kerîm referanslı bir kelime olan *berzah* ile yapılan bir terkip tir. İki şeyin arası, perde ve engel gibi anlamlara gelen bu kelime aynı zamanda dünya ve ahiret arasında ölümden sonraki hayatın adıdır. Berzah, berzah-ı evvel, berzah-ı a'zam ve berzah-ı

şeriatla, ebed sırrını da velâyetle ortaya koyar.⁴⁹ Kur’an-ı Kerim’de iki denizin birbirine karışmadığı “..(Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar..”⁵⁰ âyetinden anlaşıldığı gibi, Hz. Ali’nin örnekliğinde de risâlet denizi ile velâyet denizi birbirine karışmaz. Bu iki kavramı birbirinden ayıran büyük bir perde (berzah) bulunur. İşte o perde de Hz. Ali’dir: “ ‘Ali bin Ebî Tâlib’in kerrema’llâhu vecchühü ba’de hatmi’r-risâleti ol vilâyet ‘ilminüñ şehrine kapu ola. Kim kapu demekden murâd budur ki “مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ”⁵¹ iltikâsına nev’an berzah-ı kübrâ olup tâ ezel sırrını a’yân-ı halka kim şer’at birle beyân ve ebed sırrını vilâyet birle ‘ayân eyleye.”⁵²

Hz. Ali, “iki deniz birbiri ile karşılaşır ancak birbirine karışmaz” hakikati gereği risâlet ve velâyet mertebelerini kesin çizgilerle birbirinden ayıran bir mertebededir. Müellife göre, “...her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti...”⁵³ âyetindeki gibi risâlet ve velâyet mertebesinde bulunanlar kendi haklarına düşene razı olmuşlardır. Bu hakikatler gereği Hz. Ali, nesep davası gütmediğinden tertib-i hulefâya riayet etmiş ve bu ulvî davranışı neticesinde muvahhidlerin imamı olmuştur.⁵⁴

Şâh Velî, Hz. Ali’nin nesep davası gütmediğine işaretlerle, kâmil bir mürşidin nesep davası gütmediği gibi, irşat makamında bulunması sebebiyle de mağrur olmaması gerektiğini telkin eder. Bu mesajı verdiği pasajda, “mürşidlere tenbîh ü tehdîd budur ki nesl ü neseb da’vâsın idüp bilâ istiḥkâk irşâd-ı ma’rifet birle mürşid olduklarına mağrûr olup tâ ‘ubûdiyyet birle taḥşîl olunan isti’dâd-ı meskenet kim “مَنْ لَمْ يَدُقْ لَمْ يَغْرِفْ”⁵⁵ mu’ammâsından gâfil olmayalar.” şeklinde mürşidleri ikaz eder.⁵⁶

ekber hakkında geniş bilgi için Bk. Abdürrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu’l-a’lâm fi işarâti ehli’l-ilhâm*, trc. Ekrem Demirli (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 107-109.

49 Bk. Şâh Velî Aynţâbî, *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 9^b.

50 Bk. er-Rahmân 55/20.

51 “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar.” (er-Rahmân 55/19).

52 Bk. Şâh Velî Aynţâbî, *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 9^b.

53 el-Bakara 2/60.

54 Bk. Şâh Velî Aynţâbî, *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 10^a.

55 “Tatmayan bilmez.” Bk. Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi’-d-dîn*, 3: 196.

56 Bk. Şâh Velî Aynţâbî, *el-Kevâkibü’l-Muzî’e fi’t-Tarîkati’l-Muhammediyye*, vr. 10^b-11^a.

2. METİN

2.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Usûl

Metni günümüz harflerine aktarırken transkripsiyon yöntemini kullandık. Metinde yer alan âyet ve hadisleri her ne kadar yazıldıkları gibi göstermiş olsak da bunlarında dışında kalan Arapça terkipler, kalıp cümleler ve bütünüyle Arapça kelimelerden müteşekkil cümlelerin varlığı metnin transkripsiyonlu olarak yazılmasını gerekli hâle getirmiştir.

Kullandığımız transkripsiyon fontunda, medli olarak yazılan “ı” harfi “İ” şeklinde, diğer sesli uzatma harfleri ise; “ā, ū” şeklinde gösterilmiştir. “Fâ-i ta'kibiyye”ler (fe ‘ulime, fe kâne, fe hâşilü'l-keâm vb.) kendinden sonra gelen kelimedenden ayrı olarak yazılmıştır.

Harf-i cerlerin yazımında, “ilâ, ‘alâ, min, an, fî, me‘a, ‘inde, ke” harf-i cerleri “alâ kalbi, min şabri, ilâ sebîli, ke temekkûni, fî du‘âihî...” örneklerinde olduğu gibi kendinden sonra gelen kelime arasına bir boşluk bırakarak; “bi ve li” harf-i cerleri ise “li-eḥadin, bi-ḳavliḥî” örneklerindeki gibi yazılmıştır. Arapça ve Farsça tamlamalar dil kurallarına göre okundukları gibi yazılmıştır.

Metinde yer alan birçok Arapça kavram ve terkip müellifin kaleminde Osmanlı Türkçesi ile iç içe geçmiş bir halde olduğundan Arapça cümleleri, bütünlüğü bozmamak için, transkripsiyonlu şekilde günümüz harflerine çevirdik. Risâle metni içerisinde zikredilen âyet ve hadisleri olduğu gibi yazarak tırnak içine aldık, âyetlerin meâlleri ile buldukları sûre numaralarını ve hadislerin kaynaklarını dipnotta gösterdik. Âyetin bir bölümünden yapılan lafzî iktibaslarda dipnotta bazen âyetin tam meâlini verdik, metinde geçen iktibasın meâlini ise dipnottaki yerinde *italik* harflerle belirttik.

Müellifin özellikle vurguladığı veya müstensih tarafından kırmızı mürekkep ve celî harflerle yazılan kelimeleri kalın harflerle belirttik. Celî harflerle yazılan başlıkları da ara başlık olacak şekilde kalın harflerle yazdık. Az da olsa derkenarda bulunan ibare ve cümleleri, metin içerisinde bulunmaları gereken yere { } paranteze alarak yerleştirdik. Bu eklemelerin derkenarda yer aldığına da dipnotta belirttik.

Metinde, fontu yüklü olmayan sistemlerde de bozulmadan korunan, “Gentium Plus” Transkripsiyon sistemini kullandık:

“الأصغر إلى الجهاد الأكبر”⁵⁹ çün gazâ-yı aşğarda gâzîlere bey‘at sünnet oldıysa bes bu gazâ-yı ekberde evlâ bi’t-ṭarîk kim fuḳarâya farz ola. Min yedi’l-mürşidi’l-kâmili “إِنَّهُ فِي أَهْلِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ”⁶⁰ ‘alâ ṭarîқи’l-virâseti min ‘ilmi hâzihi’l-bey‘ati. Kemâ ḳâle ‘aleyhi’s-selâm “الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ”⁶¹ fe sümmiyet li-hâzihi’l-bey‘ati en-nikâhu’l-ma‘neviyyü. Li-yeküne’l-izdivâcu ‘inde ictimâ’i’l-yedeyni min cānibi’l-mürşidi’l-kâmili [2^b] ve’l-mürîdi’l-ḳābili. Ya‘nî “خَيْرُ الْأَبَاءِ مَنْ عَلَّمَكَ حَرْفًا”⁶² kim bu nefḳ-i ma‘nevî birle ol bir ki ṭabî‘at Meryem’ine ke‘r-rūḫi’l-emîn himmet sürürin sirāyet idüp ba‘dehū ol sürürdan bir veled-i ḳalbî zuhūr ider kim aña velâdet-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm dirler. “مَنْ لَمْ يُولَدْ مَرَّتَيْنِ لَنْ يَلِجَ مَلَكَوتِ السَّمَوَاتِ”⁶³ Ba‘dehū şeyḫ rızāsın Haḳ celle ve ‘alâ rızāsına vesîle idüp pes “عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا مَا لَا غَيْنَ رَأَتْ وَلَا أَذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبٍ”⁶⁴ birle ḳā‘im olursa ‘ale’t-teselüli “ya‘nî kim vāridāt-ı ilāhiyye lâyiḫa olur kim zıkr-i müdām ve fikr-i tamām ol hidāyete ‘ayn-ı sebebdür. Kemâ ḳâle ‘aleyhi’s-selâm “الْفِكْرُ هِدَايَةٌ”⁶⁶ ve ḳâle “سَاعَةٌ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ سَنَةٍ”⁶⁷ fe lâ yelzemu’t-tafşîlu ‘aleynā en nezkūra vāridāti’l-esmāi’l-ilāhiyyeti ve’sma‘ minnî mine’l-vāridāti’s-selāseti bi-lisāni’s-ti‘dādî elletî hiye’l-muḳaddimeti li-şuḫufi’l-vilāyeti’l-ḫāşşati’l-Muḫammediyyeti ‘aleyhi’s-selām ya‘nî ḫaylî müddetdür ḫāṭır-ı fātırına ḫuṭūr iderdi kim yā Rabbî ol şāhumuz [3^a] Üveys el-Ḳaranî ḳuddise sırruḫi’l-‘azîz ol imāmü’l-muḫibbîn pes

59 Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz.” Sahabîler dedi ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Büyük cihad nedir?” Rasûlullah: “Büyük cihad, nefisle ve onun hevasıyla mücadeledir.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 1: 511, nr: 1362.

60 Bu rivayetin geçtiği kaynakta hadis metni “الْمُنْبُخُ فِي أَهْلِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ” “Kavmi içerisindeki şeyh, ümmeti içindeki nebi gibidir.” şeklindedir. Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 22, nr: 1576.

61 “Âlimler, nebîlerin varisleridir.” Ebû Dâvud, *İlim*, 1: 3641.

62 “Babalarının en hayırlıları size bir harf öğretendir.” şeklinde metin içerisinde geçen, hadis veya kelâm-ı kibâr olduğu ayrıca vurgulanmayan bu rivayetin kaydına ulaşabildiğimiz kaynaklarda rastlayamadık.

63 “İki kere doğmayan melekûtun semâvâtına yükselemez.” Bu söz Hz. İsâ’ya atfedilir. Bk. İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîru Rûhi’l-Beyân*, 2: 174.

64 “Olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz...” (el-Bakara 2/216).

65 Hadîs-i kudsî; “[Salih kullarım için] hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırından geçmeyen [nimetler hazırladım.]” Müslim, *Cenne*, 2, 3, 4.

66 Müellifin hadis-i şerif olarak zikrettiği bu rivayetin taradığımız kaynaklarda herhangi bir kaydına rastlayamadık.

67 “Bir saat tefekkür, bin senelik ibadetten hayırlıdır.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 1: 357, nr:1004.

bu ismile müsemma olmuş iken niçün maḥbūba mülākāt idüp şafālar kesb itmedi kim şifāü’l-ḳulüb liḳāü’l-maḥbūb birle bu ‘ibādet-i ḳadîmeye nev’an muḥālefet eyledi. Tā ki maḥabbet mîmine ol şāh maẓhar düşmedi dimek lâzım gelür. Ve imāmu’l-fuḳarā Ebū Bekri’s-şiddik raḳıya’llāhu ‘anhü niçün mā-melek cemî’an bezl eyleyüp beyne’l-aşḫāb bu mertebe faḳr u fenā ihtiyār eylemişdür. Me’a hāzā cem’u’l-māli mine’l-ḫelālî ḫelālün. Kemā fi ‘Abdi’r-raḫmān bin ‘Avf raḳıya’llāhu ‘anhü ve emîru’l-mü’minîn ‘Ali bin Ebî Ṭālib kerrema’llāhu vec-hehū ba’de intikālîhî ‘aleyhi’s-selām niçün ḫilāfet da’vāsını itmeyüp pes tertîb-i ḫulefāya tābî’ oldı. Müsteḫikḳan lehā bi’n-nesli ve’n-neseb ve’l-‘ilmi ve’l-edeb ilā en yentehiye seyruhü ilā terki’l-ma’rifeti ve ḳabūli’l-meskeneti ḫilāfen li-Mu’āviyete ya’nî Ḥazret-i Mu’āviye raḳıya’llāhu ‘anhü “men ‘aref”⁶⁸ [3^b] ic-tihādına göre müctehid olmuşdur fi maḳāmı’n-nefsi’l-muṭme’inne. Ve lâkin meskenet birle “ارْجِعِي إِلَى رَبِّكَ”⁶⁹ emrine maẓhar düşüp pes “رَاضِيَةٌ مَرْضِيَّةٌ”⁷⁰ maḳāmında mā ‘arafnāk dimege yol bulmadı. Netîcetü’l-ḳelām kim müctehid bi’l-meskene olmayan ḳā’im-i maḳām Rasūl ‘aleyhi’s-selām olabilmez fi maḳāmı’r-rāziyye ve’l-merziyye ‘alā ennehü ‘aleyküm bi’s-sevādî’l-a’zami {eyi’l-insânü’l-kâmilü}⁷¹ fi’l-merātibi’l-erba’a emmā ba’du ya’nî hāze’l-icmāl bu lâzım geldi her birisi tafşıl ve te’vîl birle beyān ve şerḫ oluna. Fî seneti ḫamsin ve tis’ine ve tis’imieti fi şehri Rebî’i’l-evveli fi vaḳti’t-teheccüdi beyne’n-nevmi ve’l-yaḳazati raeytü Rasūla’llāhi şalla’llāhü ‘aleyhi ve sellem ḳā’iden beyne’l-aşḫābi bi-en yeḳūle “مَنْ رَانِي فَقَدْ رَانِي حَقًّا”⁷² bu ru’yet seyirinüñ pür şafāsından āh eyleyüp derd ile gözüm yaşı revān iken bes bes diyüp bir şaḫş elüme yapışdı. Gördüm [4^a] ki ol Şāh-ı Yemen Üveys el-Ḳaranîdür kim şifāü’l-ḳulüb liḳāü’l-maḥbūb dimek birle ḫuzūr-ı şerîfe iletüp ‘aleyhi’s-selāmuñ mubārek ellerin ḳara yüzüme tekrār sürüp ba’dehü dîvān-ı şerîflerine ḳāim ṫurıcaḳ fi’l-ḫāl elü-

68 Tasavvufta “men aref” şeklinde kısaltılarak kullanılan hadisin tam metni şöyledir: “مَنْ عَرَفَ مِنْ نَفْسِهِ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ” “Nefsini bilen, Rabbini bilir.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 343, nr: 2532.

69 “(Allah şöyle der:) ‘Ey huzur içinde olan nefis! Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak *Rabbine dön!*” (el-Fecr 89/27-28).

70 Aynı âyet. (el-Fecr 89/28).

71 Parantez içindeki bu ibare metnin derkenarında yer almaktadır. Müstensih derkenardaki cümlelerin metin içersinde bulunması gereken yeri bir işaretle ayrıca belirtmiştir.

72 Buhârî’de yer alan bu hadisin metni “مَنْ رَانِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَانِي حَقًّا” şeklindedir. “Beni uykuda (rüyasında) gören gerçekte görmüş gibidir.” Buhârî, *Ta’bir*, 10.

me bir mektûb ihşân idüp ba'dehû *ikra*' buyurdu. Çün ta'lîm iden ol mazhar-ı rabbü'l-'âlemîn ola. Her câhil olan 'âlim-i Rabbânî olmağ muqadderdür diyüp oğumağa şürü' idicek gördüm ki hâtır-ı fâtırına şekk ü şübhe viren ol ef'âl-i kahriyyenüñ ya'nî min fi'li Üveysi'l-Karanî ve Ebî Bekri's-Şiddîki ve 'Aliyyi'l-Murtażâ rağiya'llâhu 'anhüm. Her birine bir nev' ile işâret-i şerîf buyurmışlar. Bi-en yeķûle “مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْتَظِرَ إِلَى مَيِّتٍ يَمْشِي عَلَى وَجْهِهِ”⁷³ “إِنِّي لِأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قَبْلِ الْيَمَنِ”⁷⁴ “أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَبَائِهَا عَلِيُّ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ”⁷⁵ [4b] ‘aķîbu zâlike ol şâh-ı levlâk du'â iyleyüp “merħaben yâ veledî” buyurdıkları cân sem'ine irişince gözlerim yaşı şarâb-ı şehd ve başlu cigerüm biryân-ı cehd ya'nî “كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا”⁷⁶ birle uyanup kim bu emre imtişâlen ol bu kulluğ kebâbını yiyüp ve ħayret şarâbını nüş itmişem. “مَنْ لَمْ يَدُقْ لَمْ يَعْرِفْ”⁷⁷ ‘Aķîbū zâlike bu lâzım geldi kim ol mektûb-ı şerîfde zıkr olunan her bir ħadîs-i nebevî kim metn-i mu'ammâdur. Ya'nî ne remze işâretdür. Dirâyet birle beyân oluna. Bi-ķalemi's-şabri min Üveysi'l-Karanî 'alâ varaķi'l-faķri min Ebî Bekri's-Şiddîki ilâ en yentehiye kitâbeti ketmi'l-ķudreti min 'Aliyyi'l-Murtażâ rağiya'llâhu 'anhüm. Kim taşarruf-ı Süleymân 'aleyhi's-selâm her birisi mâ-şadağ olmışdur. Bilâ şekk kemâ ķâla'llâhu Te'âlâ “وَهَبْ لِي مَلَكًا لَا يَتَّبِعِي لِأَخَذِ مَنْ بَعْدِي”⁷⁸ ve fihi sırrun daķıķun lâ yesa' şerħuhü fi ħâze'l-maħall. Fe'fhem.

el-Bişâretü'l-'ulâ

Bi-en yeķûle “إِنِّي لِأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قَبْلِ الْيَمَنِ”⁷⁹ buyurdıkları ya'nî bu ħayru'l-ħalef [5^a] ümmet-i Muħammed 'aleyhi's-selâm 'ayn-ı beşâretdür. Bu sebebeden ki ol şâh-ı levlâk bu beşeriyyet birle zâhir olan cemâl-i münîrlerini bu baş göziyle görüp daħı meclis-i şerîflerinde dâ'im olmak lâzım degülmiş. Bel ŧâlib-i şâdık kim ibn-i vaķt olan erenlere lâzım olunan bu ola ki ol şâh-ı levlâk “أَنَا مَنْ”

73 “Yemen taraflarından Rahmânî bir koku alıyorum.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1: 251, nr: 659.

74 “Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen Ebû Bekr'e baksın.” İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîru Rûhî'l-Beyân*, 2: 263; 9: 173.

75 “Ben ilmin şehriyim, Ali de o şehrin kapısıdır.” Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 11: 65, nr: 11061.

76 “(Onlara denir ki;) Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık afiyetle yeyin, için.” (el-Hâkka 69/24).

77 “Tatmayan bilmez.” Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, 3: 196.

78 “Süleyman, “Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!” dedi. (Sa'd 38/35).

79 “Yemen taraflarından Rahmânî bir koku alıyorum.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1: 251, nr: 659.

تُورالله⁸⁰ buyurduğuna bidāyetdür ve’l-mü’minüne min nūrîne nihāyetdür. Kim bu minvāl üzre nübüvvet nūrını bi’l-başîre müşāhid olmak ola mine’l-ezel ile’l-ebed kemā kāle ‘aleyhi’s-selām “كُنْتَ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ”⁸¹ ve hāze’l-makāmu li-ebi’l-vaḫti li-ennehū šāhibü’l-cem’i ve’l-farḫi fi’l-mesleki’l-Muḫammedî ‘aleyhi’s-selām. Kemā kāla’llāhu Te’ālā “لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ”⁸² Netfıctü’l-kelām kim bi’l-beşeriyete ol bî-miṣāli müşāhid olmak îmān-ı kāmili mûcib olsaydı pes Ebü Cehl ehl-i îmāndan olup daḫı ol şāh-ı Yemen Üveys el-Ḳaranî [5^b] küddise sırruhū kim tekmi’l-i sülük itmeyüp evliyā zümresinden olmayaydı fe lā şekke ennehū imāmu ehli’l-ğaybi li-evliyāi’l-kümmeli ilā yevmi’l-ḳiyāmeti. Kemā kāla’llāhu Te’ālā “الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ “إِنِّي لَأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ”⁸³ fe li-hāzā kāle ‘aleyhi’s-selām “رَزَقْنَاهُمْ يَتْفُونَ”⁸⁴ ḫattā evṣā lehū ‘aleyhi’s-selām bi-ḫırkatihî’l-mubāreketi ba’de intıḳālihî ‘aleyhi’s-selām ve bi’l-cümle iy bürāzer-i ‘azizüm kim bilā-vuṣlatin bu fırḫat maḫabbetinüñ ednā nişānı budur ki ol şāh-ı levlāk mübārek dişlerinden biri gāzāda şehîd olduğı sem’ine irişince teşebbühen hep dişlerini çekdirmişdür. Kim İmāmeyn raḫiya’llāhu ‘anhümā ḫırḫa iletdükleri maḫal böyle görüp ḫalka ḫaber virdiler. Kim sen andan bî-ḫabersin. Nükte ‘alā ennehū “قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ “إِنِّي لَأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ”⁸⁵ ya’nî mine’l-aşḫābi ve’l-aḫbāb ilā hāhünā Üveysü’l-Ḳaranî meşrebince sālik olursa [6^a] lā farḫa beyne ricāli’llāhi te’ālā min yevmi ādeme ilā hāhünā fe bi-hāzihî’l-maḫabbeti “وَأَنَّ الْفَضْلَ “وَقُلْ هُمْ رِجَالٌ نَحْنُ رِجَالٌ”⁸⁶ kemā kāla’llāhu te’ālā “

80 “Ben Allah’ın nûrundan yaratıldım.” Bk. Fettenî, *Tezkiretü’l-Mevzûât*, nşr. Emîn Demec (Beirut, ts.), 86.

81 “Adem, toprakla su arasında iken ben peygamber idim.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 173, nr: 2017.

82 “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik.” (et-Tîn 95/4-5).

83 “Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.” (el-Bakara 2/3).

84 “Yemen taraflarından Rahmânî bir koku alyorum.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 1: 251, nr: 659.

85 Âyetin tamamı şu şekildedir. “Hani, Mûsâ kavmi için su dilemişti. Biz de, “Asanı kayaya vur” demiştik, böylece kayadan on iki pınar fişkırmış, *her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti*. “Allah’ın rızıkından yiyin, için. Yalnız, yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın” demiştik.” (el-Bakara 2/60).

86 İmām-ı A’zam Ebü Hanîfe’ye atfedilen bu söz “Hz. Peygamber’den bize ne ulaştı ise o, başımız ve gözümüz üstüne, ancak sahabelerden bize bir görüş gelirse onu seçeriz, onlar adamsa biz de adamız!” şeklinde rivayet edilir. Bk. Şemseddin b. Osman ez-Zehbî, thk. Şuayb el-Arnaût, *Sıye-*

”⁸⁷ el-âyetü ve kâle ‘aleyhi’s-selâm”⁸⁸ ve kâle “أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيْهِمْ ائْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ”⁸⁹ el-ḥadîsü fe’fhem ma’nâ hâzeyni’l-ḥadîseyni ve ma’ne’l-âyeti’l-mezkûrati yezheru leke esrârahum bi’l-feyzi’l-ilâhî ellezî leyseli-eḥadin ğinen ‘anhu “وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ”⁹⁰

Ve mine’l-biṣārati’s-sāniyeti

Bi-en yeḳûle “ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَيِّتٍ يَمْشِي عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ”⁹¹ buyurduḳları bu ḥayru’l-ḥalef ümmet-i Muḥammed ‘aleyhi’s-selâm ‘ayn-ı beṣāretdür. Farḳan beyne ḥizbi’l-ebrâri ve’l-muḳarrabîne ‘alâ ennehü “ كُنْ ”⁹² ya’nî ḥizbü’l-muḳarrabîne sevâdü’l-vechi fi’d-dāreyn kim sevâdı ol fenâ ba’de’l-fenâ birle fehm idüp ba’dehü uşûlu’d-dîn olan “ اَلْفَقْرُ ”⁹³ [6^b] meslegine sâlikîn zümresinden olalar. ‘Amelen bi-ḳavlihî ‘aleyhi’s-selâm “ تَرَكْتُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ ”⁹⁴ ve ḥizbü’l-ebrâri cem’u’l-mâli mine’l-ḥelâli ḥelâlün diyüp pes ‘alâ ḥilâfi’l-muḳarrabîne sâlikîn olalar. Ya’nî imâmü’l-ebrâr ‘Abdur’-raḥmân bin ‘Avf radiya’llâhu ‘anh mertebesine istidlâl itmek birle kim bu mertebeden ḥü-ı Şiddîḳ radiya’llâhu ‘anh i’râz idüp estaḡfiru’llâhe’l-‘aẓîm dirdi. Naẓaran ilâ ḳavlihî ‘aleyhi’s-selâm “ حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُفْرَبِينَ ”⁹⁵ ve bi’l-cümle ḥizbü’l-ebrâri kim mertebelerinde muşırrûn olup bu aşlu’l-uşûli’d-dîn olan faḳr-ı Rasûl ‘aleyhi’s-selâm ma’nevîdür faḳaṭ şürî degüldür dirlerse cevâb budur ki eger şürî degül ise Şiddîḳ radiya’llâhu ‘anh terk-i dünyâ iyledüği fi

ru A’lâmin-Nubelâ (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1982), 6: 401.

87 “...Lütuf bütünüyle Allah’ın elindedir...” (el-Hadîd 57/29).

88 “Ashâbım yıldızlar gibidir, hangisine tâbi olursanız hidayete erersiniz.” İbn Abdî’l-Berr, *Câmiu Beyânî’l-İlm ve Fadlihî*, 2:898, nr:1684; 2: 925, nr:1760.

89 “Ümmetimin âlimleri, İsrâilîğullarının peygamberleri gibidir.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 64, nr: 1743.

90 “Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir.” (el-Ahzâb 33/4).

91 “Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen Ebû Bekr’e baksın.” İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîru Rûhî’l-Beyân*, 2: 263; 9: 173.

92 Âyetin tamamı şu şekildedir “Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan) her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir. (er-Rûm 30/32).

93 “Fakirlik benim övüncümdür.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2: 113, nr: 1832.

94 “Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.” Kaynağını tespit edemediğimiz bu hadis, Şeyhî’nin *Hadis-i Erbaîn Tercümesi*’nde yer bulmuştur. Bk. Sadık Cihan, “Şeyhi ve Hadis-i Erbaîn Tercümesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 9 (1997) : 12.

95 “Ebrarın hasenatı mukarreblerin seyyiatıdır.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 1:357, nr:1137.

tarîki'l-ḥaḳḳi celle ve 'alā hemān sār 'avām gibi taḳlîden bir 'amel işlemiş olur. [7^a] Gāfilen 'ani'l-feḥvā min ḳavlihî 'aleyhi's-selām “وَبِهِ أَفْتَحِرُ”⁹⁶ 'alā sāi'ri'l-enbiyāi ḥāṣā ve kellā inneḥū raḳīya'llāhu 'anhu kāne muḳalliden bel muḥaḳḳiḳan ve müferriḳan beyne sulūki'l-ebrāri ve'l-muḳarrabîne fi mesleki'l-faḳri's-ṣūrî fi vaḳtin ve'l-ma'nā fi vaḳtin ve'l-cem'i beynehümā fi vaḳtin li-yekūne fi maḳāmi't-teferrüdi beyne'l-a'yāni. Ḳulî'l-ḥaḳḳa ve lev kāne mürran 'alā enneḥū “قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ”⁹⁷ ya'nî mine'l-aṣḥābi ve'l-aḥbābi ilā hāhunā kim meṣreb-i Ṣiddîḳ birle her birisi faḳr-ı şūrî yolunda bilā ḥırsin dā'im olup bu ḳahra ḳanā'at birle ol meslege sālikîn olmazlar ise bunlara ḳismet olunan ancak in'ām-ı seyr-i ma'a'llāhdur. 'Ārifen fi maḳāmi'l-muṭme'inne 'alā enneḥū “وَهُوَ”⁹⁸ ve bi'l-cümle faḳr-ı şūrîden i'rāz idüp ba'dehū faḳr-ı ma'nevî birle muşırr olan her bir ehl-i ma'rifet kim bu vücüd 'āleminüñ ḳaydından ol 'adem-i muṭlaḳ milkine müsāfir [7^b] olabilmeyiz. 'Alā emri “irci'î” el-mücibi li-maḳāmi's-seyri fi'llāhi ve 'ani'llāhi. Kemā ḳāla'llāhu te'ālā “يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ”⁹⁹ el-āyetü. “قُلْ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُورِ”¹⁰⁰ ya'nî seyr-i me'a'llāh mekrinden sālik te'avvüz iylesün. Kim “ارْجِعِي إِلَى رَبِّكَ”¹⁰¹ maḥallinde irci'î ilā emmāratiki dinilür. Bu sebep kim nefis-i muṭme'inne cem'u'l-māli ve'l-benūn ḥelāldür diyüp bu ḳalb-i selîme ma'rifet birle ider kim yevmen fe yevmen fikr-i riyāset bu denî dünyāya meşḡul olur. Fe kāne bihî merdūden min maḳāmi'l-ḳurbi ile'l-bu'di. Kemā ḳāle 'aleyhi's-selām “الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَا فِيهَا مَلْعُونٌ سِوَى”¹⁰² {وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا}”¹⁰³ netîcetü'l-kelām kim

96 “Fakirlik benim övüncümdür ve ben onunla iftihar ederim.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2: 113, nr: 1832.

97 “...her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti...” (el-Bakara 2/60).

98 “...Nerede olsanız, O sizinle beraberdir...” (el-Hadîd 57/4).

99 “(Allah şöyle der:) ‘Ey huzur içinde olan nefis! Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!’” (el-Fecr 89/27-28).

100 “Allah’ım iyi iken kötü olmaktan sana sığınırım.” Bu hadis, uzun bir metnin bir kısmı olarak geçmektedir. Bk. Tirmizî, *Daavât*, 42; Nesâî, *İstiâze*, 42.

101 “...Rabbine dön!” (el-Fecr 89/28).

102 “Dünya mel’undur. Allah’ın zikri hariç onun içindekiler de mel’undur.” Tirmizî, *Zühd* 14, nr: 2322.

103 “Her kim de benim zikrimden (Kur’an’dan) yüz çevirirse, mutlaka ona dar bir geçim vardır. Bir de onu kıyamet gününde kör olarak haşrederiz.” (Tâhâ 20/124). Bu âyet, derkenarda yer almaktadır.

“الْفَقْرُ فَحْرِي”¹⁰⁴ fakrına her kim ki ma'nevî dirse anuñ mişâli fi'n-nehâri gâşş olup fi'l-leyli pervâz iden huffâşa beñzer. Kim imâmü'l-fuķarâ çekdügi cevri ü cefâya isti'dâdi duymaz. [8^a] dağı sellemnâ dimege lisâni 'âr ider. Ya'nî nihâyet milkine ma'rifet birle sultân oldum diyüp kim bu nihâyet didikleri hû ol saltanat-ı muţme'inne vücudunuñ keremiyetinden kinâyetdür. Bu ecilden limeni'l-mülk ķahrınıñ ķahhârına nev'an mazhar olamaz. Ķable'l-mevti'l-izţırârî 'alâ emri “مُوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوْتُوا”¹⁰⁵ bel yukâlu lehâ memleketü'l-'ademi bi-lisâni'l-fakri'l-Ahmedî. Fî maķâmi izâ temme'l-fakru fehüva'llâhü, fe'fhem. Ve bi'l-cümeli 'Abdu'r-raĥmân bin 'Avf'üñ ĥâlini Şiddîķ ĥâline tevfiķ ider kim bu ħarîķ-i Ahmed 'aleyhi's-selâm birle cem'-i mâl ü terk olması nev'an fark olmaya. Ne'am ve lâkin ĥafizte şey'en ve nesîte eşyâen. Ya'nî sultânü'l-ârifin Şeyĥ-i Ekber ķulına nâzır olmaĥa maĥabbet-i dünyâ saña yol virmez. Kim buyurmuşdur ol nür-ı dîdem ki 'Abdu'r-raĥmân bin 'Avf'a beşâret olunan cennet cennet-i şifâtiyye ve Şiddîķ'a beşâret [8^b] olunan cennet cennet-i zâtiyye. Fe eyne't-tevfiķu beynehümâ fi hâze'l-maĥalli. Kemâ ķâl'llâhu te'âlâ “ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ ”¹⁰⁶ el-âyetü. Fe ĥâşilü'l-kelâm kim Ebü Bekri's-Şiddîķ mâ- melek cem'ân bezl idüp ĥattâ ol mübârek cismi 'uryân ķalup ba'dehü tenevvüre girüp oturduĥı 'Ā'işe Ĥâtün'üñ rağiya'llâhu 'anhâ sem'ine irişince bir miķdâr şâl gönderüp 'alâ ħarîķi'l-melâme kim ol şâl mübârek cismine giyinüp dağı 'aleyhi's-selâmüñ meclis-i şerîflerine gelüp ba'dehü mü'ânaķa mihrinde 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm “بَارِكْ اللَّهُ يَا أَبَا بَكْرٍ”¹⁰⁷ diyüp bu nuţķ-ı şerîflerine ta'zîm ü tekrîm buyurduķdan soñra 'Abdu'r-raĥmân bin 'Avf'üñ cem'u'd-dünyâ iyledügi uşulu'd-dîn olmayup fûrû'ından olduĥuna işâret buyurup nükte eylemişdür farķan beynehümâ [9^a] rağiya'llâhü 'anhümâ. Fe ķısmu'l-ebrâri ittebe'u'r-ruĥaşa liđa'fi isti'dâdihim li-ķabûli'l 'azâ'im-i düne'l-muķarrabîne. Fe innehumü't-tebe'u'l-'azâ'ime ve selekû sebîle't-taķvâ ve'z-zühde ve'l-vera'a bi'l-fakreyni's-

104 “Fakirlik benim övüncümdür.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2: 113, nr: 1832.

105 “Ölmeden önce ölünüz.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2: 384, nr: 2669.

106 Âyetin tamamı şöyledir: “Rabbinin rahmetini onlar mı bölüşüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.” (ez-Zuhruf 43/32).

107 “Allah seni mübarek kılsın!” anlamında Hz. Peygamber'in, Hz. Ebü Bekir'e hitaben söylediği dua cümlesidir.

şūrî ve l-ma’nevî. Ḥattā şārū ve meclen li’z-zāti’l-eḥadiyyeti. Fe vesî’u’l-ḥakka’l-‘alî. Fe kâle fihimü’l-mevle’l-vâlî ‘alâ lisāni’n-nebiyyi’l-‘Arabî “ مَا وَسِعَنِي أَرْضِي وَلَا ”¹⁰⁸ fe men eḥabbe en yekūne min hāze’l-kısmi’l-behiyyi. Fe’l-yekün li-eşerihim muktefi ve bi’r-rūḥi ve’l-cismi ve’l-māli saḥî ve men lem yestaṭi’ fe’l-yeteşebbeh bihim li-ḳavlihî şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem “ وَاللَّهِ يَقُولُ الْحَقُّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ”¹⁰⁹ “ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ ”¹¹⁰

Ve mine’l-biṣārati’ş-sāliseti

Bi-en yeḳūle “أنا مدينةُ العلمِ وبابُها عليُّ ابنُ أبي طالبٍ”¹¹¹ ya’nî bu ḥayri’l-ḥalef ümmet-i Muḥammed’e ‘aleyhi’s-selām ‘ayn-ı beşāretdür. [9^b] Kim emîri’l-mü’minîne ve ḳurratü ‘ayni’l-muḥakḳıḳîn ‘Ali bin Ebî Ṭālib’in kerrema’llāhu vechehū ba’de ḥatmi’r-risāleti ol vilāyet ‘ilminün şehrine ḳapu ola. Kim ḳapu dimekden murād budur ki “مَرْجَ الْبُحْرَيْنِ”¹¹² iltikāsına nev’an berzaḥ-ı kübrā olup tā ezel sırrını a’yān-ı ḥalka kim şerî’at birle beyān ve ebed sırrını vilāyet birle ‘ayān eyleye. ‘Alā ḥasb-i isti’dādātihim ya’nî “لَا يَبْغِيَانِ”¹¹³ birle ne risālet baḥrine iriše. Ve ne vilāyet baḥri aña ḳarışa. ‘İnde iltikā’ihimā bi-hevā’i ḳahri’l-celālî fi vaḳtin ve hevā’i luṭfi’l-cemālî fi vaḳtin. Ve hevā’i nesîmi’l-kemālî fi vaḳtin el-cāmî’i beynehümā ‘alâ ennehū “كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ”¹¹⁴ ve bi’l-cümle “ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ ”¹¹⁵ ya’nî kerrema’llāhu vechehū meşrebince nesl ü neseb da’vāsın itmeyüp ba’de taḥşîli’l-isti’dādî’l-insānî zıkr olunan berzaḥ-ı [10^a] kübrā sırrına tamām maẓhar düşen mürşid kim ol iltikā baḥrinün emvācını ve efvācını ve ḳa’rında olan ol dürr-i yetîmin mürşid derk iyleye. Fî şadefi’l-‘aczi kemā kâle

108 Hadis-i kudsî olarak nakledilen bu söz “Ben hiçbir yere sığmam ne yere ne göğe, ancak mü’min kululumun kalbine sığarım.” şeklindedir ve taradığımız kaynaklarda kaydına ulaşılammıştır.

109 “Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.” Ebû Dâvûd, *Libas*, 4.

110 “Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir.” (el-Ahzâb 33/4).

111 “Ben ilmin şehriyim, Ali de o şehrin kapısıdır.” Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, 11: 65, nr: 11061. Hadis metni çoğu kaynakta “أنا مدينةُ العلمِ وبابُها عليُّ ” şeklinde geçmektedir. Müellif ise, “عليُّ ابنُ أبي ” şeklinde yazmıştır.

112 “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar.” (er-Rahmân 55/19)

113 Âyetin tamamı şöyledir “بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ” (Fakat) aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar.” (er-Rahmân 55/20).

114 “O, her an yeni bir ilâhî tasarruftadır.” (er-Rahmân 55/29).

115 “...her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti...” (el-Bakara 2/60).

Ebû Bekri's-Şiddîk rağiya'llâhu 'anhü "أَعْجُزُ عِنْدَ ذِكِّ الْإِدْرَاكِ إِدْرَاكٌ" ¹¹⁶ netîcetü'l-kelâm bu 'acz ile ol berzah-ı kübrāya maẓhar düşen Ebü'l-vaqt ol neseb-i beşeriyet da'vāsını fi'l-irşād mensûh gördiler. Kemā kâle 'aleyhi's-selām "كُلُّ مُؤْمِنٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَسَابِكُمْ، بَلْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَ" ve kâle "تَقِيَّ نَفِيَّ فَهُوَ أَلَّ" ¹¹⁷ ve li-hāzā kāne esedü'llāhi'l-gālîbi kerrema'llāhü vechehü 'alā hāze'l-üslûbi. Kim kemâl-i kudretin taḥşîl-i isti'dād birle ketm iyleyüp ilâ yevmi'l-kıyāmeti beyne'l-fuḡarā ve'l-mesākîn imāmü'l-muvaḥḥidîn olmuşdur. Bilâ ūşekin ve illā felā bel yekūnu min zümratî's-selāḫîne'l- [10^b] 'ārifne. Fî maḡāmi'l-muḡme'inneti ke Mu'āviyete rağiya'llāhu 'anhumā. Ḥāṣā ve kellā bel kāne müteḫalliyen ve mütemekkinen ke temekkūni nebiyyinā Muḡammedin 'aleyhi's-selāmu fi'l-meskeneti. Kemā kâle 'aleyhi's-selāmu fî du'āihî. "اللَّهُمَّ أَخِينِي" ¹¹⁹ fe ḥîne'izin kerrema'llāhü vechehü rûḫ-ı Yûsuf'ın sicn-i muḡme'inneden "أَرْجِعِي" ¹²⁰ birle çıkarup ba'dehü "وَمَكَّنَّا" ¹²² "إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ" ¹²¹ ya'nî meskenet arzında temkîn bulup "يُؤَسِّفُ فِي الْأَرْضِ" ¹²² feḫvāsına göre nefis-i merziyyesin Dāvudleyin ḫalîfe kılmasaydı ba'de nebiyyinā Muḡammedin 'aleyhi's-selām "إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ" ¹²³ ya'nî erkân-ı erba'a birle İslâm-ı risālet zāhir olup ve îmān-ı vilāyet ūşhret bulmayaydı ilâ yevminā hāzā ve bi'l-cümle kerrema'llāhü vechehü bu minvāl üzerine ḫalîfe olduğuna nāzir

116 "İdrak, onu idrak edemeyeceğinizi idrak etmektir." Hz. Ebû Bekir'e izafe edilen bu sözün kaynaklarda kaydına rastlayamadık.

117 Hz. Peygamber'e, "âl-i Muhammed kindir?" diye soruldu. O da "Her müttakî mü'mindir" şeklinde cevap verdi. Hadis metni kaynağında "سَلَّمَ النَّبِيُّ (ص) مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ قَالَ: كُلُّ مُؤْمِنٍ تَقِيٌّ" şeklinde geçmektedir. Ukaylî, *Ed-duâfâü'l-Kebîr*, thk. Abdülmu'tî Emin Kal'acî (Beyrut: Dârul-Mektebetü'l-İlmiyye, 1404/1984), 4: 286.

118 "Allah sizin sûretlerinize ve neseplerinize bakmaz. Aksine kalplerinize ve fikirlerinize bakar." Risâlede bu şekilde geçen hadis metni birçok kaynakta "إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ" "إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ" şeklinde geçmektedir. Bk. Müslim, *Birr ve's-sıla*, 33-34.

119 "Allah'ım beni miskin olarak yaşat, miskin olarak ruhumu kabzet ve miskinlerle birlikte haşret." Tirmizî, *Zühd*, 37. Bu hadisin Tirmizî'deki rivayetinde metnin sonunda "يَوْمَ الْقِيَامَةِ" "kıyamet günü" ifadesi de yer alır.

120 "...Rabbine dön!" (el-Fecr 89/28).

121 "...İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik..." (Yûsuf 12/21). Müstensih âyetin lafzını sehven veya anlamın değişmediğini bildiği için "وَمَكَّنَّا يُؤَسِّفُ فِي الْأَرْضِ" şeklinde yazmıştır. Âyet, mushafta "وَكُنَّا مَكَّنَّا يُؤَسِّفُ فِي الْأَرْضِ" şeklinde geçmektedir.

122 "Hani, Rabbin meleklerle, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım'..." (el-Bakara 2/30)

123 "Şüphesiz Allah katında din İslâm'dır..." (Âl-i İmrân 3/19).

olup ba‘dehū meskenet birle irşād-ı t̄alib olan mürşidlere [11^a] tenbîh ü tehdîd budur ki nesl ü neseb da‘vâsın idüp bilâ istihkāk irşād-ı ma‘rifet birle mürşid olduklarına mağrūr olup tā ‘ubūdiyyet birle taḥşîl olunan isti‘dād meskenet kim “مَنْ لَمْ يَدُقْ لَمْ يَعْرِفْ”¹²⁴ mu‘ammāsından ġāfil olmayalar. Kim ol mücib-i fenā ba‘de’l-fenādur. Kemā ḳāla’llāhu te‘ālā “فَسَأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ”¹²⁵ ve ḳāle “وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ”¹²⁶ ey sebîli’l-ismi’l-a‘zami ellezî kāne maẓharuhū ehlü’z-zikri. Eyi’l-insānū’l-kāmilü fi medrasetin kāne ‘ilmuhā aḥvālū’l-ḳulūbi ve eṭvāru’n-nufūsi “وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا”¹²⁷ “أَفْرَأَ كِتَابَكَ”¹²⁸ fi hāzihî’l-medraseti. “كَيْفَى”¹²⁹ fi ta‘ṭilî’l-meskeneti ḥattā yekūne ‘ilmü’l-ḥîrati “عَلَيْكَ حَسِيْبًا”¹³⁰ ey ‘alā mekāne min seyri’l-fenā’i fi’llāhi ilā seyri’l-beḳā’i bi’llāhi ilā en yentehiye ilā maḳāmi’l- [11^b] ‘amā’i, fe’fhem. Netîcetü’l-kelām mā sebaḳa fi’l-mürāmi min şabri Üveysi’l-Ḳaranî ve faḳr-ı Ebî Bekri’ş-Şiddîḳi. Ve ketmi’l-ḳuvveti min ‘Aliyyi’bni Ebî Ṭālîbin raḍiya’llāhu ‘anhüm. Kim meslek-i Muḥammediyye’de mürîd-i ḳābil ve mürşid-i kāmîl olan erenlere farz-ı ‘ayndur ki bu ḳışşalardan birer hisşe alup ‘alā ḳadri isti‘dādātihim muttaşîf olalar bi’z-zevḳi ve’l-vücdān. Li-ennehū fi zamāninā şarati’l-aḥvālū aḳvālen. Ve’l-maḳşūdu ‘aksuhū lākin galebeti’l-bürüdetü ‘ale’l-maḥabbeti. Ve’l-ḥırşu ‘ale’l-ḳanā’ati ve’l-cehāletü ‘alā taḥşîli’l-isti‘dādi’l-insānî el-ḳābili li-hāzihî’l-ḥikemi’l-mezkūrati fi’len ve ḳavlen ve ḥālen. Fe veḳa’a ḳaḥṭun fi ricālî’llāhi fe lā yekünü zuhūru men hüve muttaşîfun bi-hāzihî’l-evşāfi’l-mezkūrati illā bi-ḥuzūri şāḥibi’l-elfi ve’l-mi’eti. Kemā ḳāle ‘aleyhi’s-selām “إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُبْعَثُ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ عَامٍ مَنْ يُصَنِّحُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ”¹³¹ el-ḥadîsü. [12^a] Allāhümme’rzuḳnā liḳā’ehū fi eyyi zümratin kāne fi zümratî’l-‘ulemā’i evi’ş-şuleḥā’i evi’s-selāṭîni. Li-ennenā vücidnā fi hāze’l-‘aşri fe’cma’ beyne’l-kesri fe ‘ulime min ma’nā

124 “Tatmayan bilmez.” Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi’d-dîn*, 3: 196.

125 “Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun.” (en-Nahl 16/43).

126 “Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) Yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah’ın yolundan ayırır...” (el-En’âm 6/153).

127 “Hâlbuki, O, sizi merhalelerden geçirerek yaratmıştır.” (Nûh 71/14).

128 “ ‘Oku kitabımı! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter’ denilecektir.” (el-İsrâ 17/14)

129 “...sana nefsin yeter...” 68. dipnotta meâli verilen âyetten bir bölüm (el-İsrâ 17/14).

130 “...hesap sorucu olarak...” 68. dipnotta meâli verilen âyetten bir bölüm (el-İsrâ 17/14).

131 “Allah, her asrın başında bu ümmete dinlerini yenileyecek birini gönderir.” Bk. Ebû Dâvûd, *Melâhim*, 1.

hâze'l-ḥadîsi'n-nebeviyyi 'aleyhi's-selâm “ إِنَّ التَّصَوُّرَ فِي عَالَمِ الشَّهَادَةِ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنْ ”¹³² الْخَيِّ إِلَى الْخَيِّ وَاهِدِينَ BA'DE VAHİDİN. Kemā ḳāle 'aleyhi's-selâm “ إِنَّ فِي الدَّهْرِ ”¹³³ تَنْحَصًا تَدُورُ الْأَفْلَاقُ عَلَى نَفْسِهِ fe hāzā ṭarīḳu'l-meşāyiḫi'l-uşūl. Ve emme'l-fürü'ü fe lā i'tibāra bi-aḳvālihimi'lletî zekerūhā ve ṭaraḫūhā fi mesāmi'i'l-ḥalki ke ḳavlihim erba'atūn mine'l-meşāyiḫi cārin taşarrufühüm ilā yevmi'l-ḳiyāmeti. Ve hūm eş-Şeyḫu Ma'rūfu'l-Kerhî ve's-Şeyḫ Ḥayāt bin Ḳaysi'l-Ḥarrānî ve's-Şeyḫ 'Akîl el-Menbicî ve's-Şeyḫ 'Abdü'l-ḳādir el-Celîlî raḫmetu'llāhi 'aleyhim. Fe eḳūlü inne leyse lihāze'l-kelāmi aşlūn fi ṭarīḳi'l-uşūli mine'l-meşāyiḫi 'amelen bi'l-ḥadîseyini'l-mezkūrayni [12^b] ve hūnā delīleyni en-naḳlü ve'l-'aḳlü fe emme'n-naḳlü fe ḳad merra zikruhū. Ve emme'l-'aḳlü fe innehū lev cāze taşarrufu'l-meyti le kāne ehaḳḳu bi-hāzā seyyidü'l-mürselîne şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem. Ve ekābiru's-şahābeti ke Ebî Bekrin ve 'Umera ve 'Uşmāne ve 'Aliyyin riḍvānu'llāhi 'aleyhim ecma'îne. Fe inne hā'ülāi'l-erba'atü'l-mezkūrüne ekelū min fütāti şufrati'r-rasūli ve's-şahābeti ve lākin innemā hiye zelḳatü ḳalemin ve sebḳatü lisānin min ba'di'l-muḫibbîne li-hāzihi'l-meşāyiḫi. Ve neḳülü inne'l-evliyā'e raḫmetu'llāhi 'aleyhim lehūm taşarrufen revḫāniyyen ke taşarrufi'l-Ḥıẓr 'aleyhi's-selāmü. Fî ba'di umūrin min umūri'd-dünyā. İzā teveccehe ileyhim racūlen ve's-teḡāşehūm yuḡşūhū ve yaḳḏū mürāmeḫū. Lākin leyse hāzā maḳşūdunā. İnnemā maḳşūdunā mine't-taşarrufi hüve terbiyetü'l-faḳîri. Ve tenaḳḳulihî min maḳāmin ilā maḳāmin ve tebdîlü aḫlākihî ḫattā yūşilühū ilā Ḥazreti'l-Ḥaḳḳi tebarake ve te'ālā. Fe hāze't-taşarrufu {yeḫtācü ile'l-mişliyyeti li-ḳavlihî te'ālā “ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ ”¹³⁴ ve lā yaḳḏiru 'aleyhi ille'l-mürşidü'l-kāmilü'l-ḫayyü ve emmā zāke lā yuḳālū lehū taşarrufen 'indenā. Ve inneme't-taşarrufu [13^a] hüve'llezî zekertühū leke fe'fhemhū türşedü inşāa'llāhü te'ālā. Fe hāzā mā laḫa fi fü'ādî. Fe ḳultühū bi-ḫasebi isti'dādî ellezî “ مَلْنَا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي ”¹³⁵ bi-lisāni'l-'aczi ve't-taḳşîri me'a mülāḫazati'l-laṭîfi'l-

132 Taradığımız kaynaklarda bu rivayetin kaydına rastlayamadık.

133 “Zamanında bir şahıs vardır ki, felek onun nefsi üzerine döner.” Taradığımız kaynaklarda bu rivayetin kaydına rastlayamadık.

134 “De ki: ‘Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhımızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor.’ (Fussilet 41/6). Parantez içindeki cümle ve devamındaki âyet derkenarda yer almaktadır.

135 “Süleyman, ‘Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyük olmayacak bir mülk (hükümlerlilik) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!’ dedi.” (Sa'd 38/35).

ḥabîri. Fe’l-mercüvvü mimmen yenzuru fî hāze’l-ḳavli’r-raḳîḳi en yenzura bi-‘ayni’r-rızā ve’s-semāḥ lā bi-‘ayni’s-suḥṭi ve’l-istikbāhi kemā ḳîle nazmen ve ‘aynū’r-rızā min külli ‘aybin kelîletin. Ve lâkinne ‘ayne’s-suḥṭi tûbdi’l-mesāviye fe kelāmunā ḥasbü makāminā. “فَنُكِّنْ كُلَّ يَعْمَلٍ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرُبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا”¹³⁶ Va’llāhü’l-müste‘ānū ve ‘aleyhi’t-tüklānū “ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفُرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا “ ve’l-ḥamdü li’llāhi rabbi’l-ālemîne ve şalla’llāhü ‘alā seyyidinā Muḥammedin ve ‘ālihî ve şaḥbihî ecma’îne ilā yevmi’d-dîn.

Temmet.

SONUÇ

XVI. asırda yaşamış Halvetiyye tarîkati şeyhlerinden Şâh Velî Ayıntâbî’nin, yakaza hâlinde iken Hz. Peygamber tarafından kendisine verilen mektupta okuduğu tasavvufî konulu üç hadis ve bu hadislerin işaret ettiği hakikatlerin açıklandığı risâlesi ilk defa günümüz yazı diline çevrilerek yayıma hazırlanmıştır. Müellifin diğer iki eseriyle birlikte aynı yazma kitap içerisinde yer alan bu eseri hakkında evvelce bir çalışma yapılmadığı gibi, risâlenin tek yazma nüshası dışında kayıtlı ve bilinen bir başka nüshası da henüz tespit edilememiştir. Bu çalışmada, risâlede geçen tasavvufî muhtevalı üç hadisten çıkarılan tasavvufî düşünce ve mesajlar aktarılmaya gayret edilmiştir.

Kendine özgü bir dil, üslûp ve ifade özelliklerine sahip olan risâlenin konu ve muhtevâsı da ilgi çekicidir. Özellikle Halvetiyye tarîkatinde yerleşmiş bir uygulama olan yakaza hâlinde veya rüyada müşahade edilen bir hadiseden hareketle eser telif etme geleneği Şâh Velî Ayıntâbî örneğinde de tekrarlanmıştır. Müellifin üç bölüm hâlinde telif ettiği risâlesinde, Üveys el-Karanî’nin sadâkat ve teslimiyeti, Hz. Ebû Bekir ve Ali’nin fazîlet ve üstünlükleri ayrı başlıklar altında işlenmiştir. Tarîkat silsilelerinden bazısının Hz. Ebû Bekir, bazısının da Hz. Ali vasıtası ile Hz. Peygamber’e dayandırıldığı malumdur. Şâh Velî diğer müellifler gibi, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali’nin içinde buldukları bu mânevî

136 “De ki: ‘Herkes kendi yapısına uygun işler görür. Rabbiniz, en doğru yolda olanı daha iyi bilir.’” (el-İsrâ 17/84).

137 “Dediler ki: “Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımasızan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.” (el-A’raf 7/23).

konum ve model oluşlarını tasavvufî esasların anlatımında güzel birer örnek olarak sunmuştur.

Risâlede, Hz. Ali'nin tertîb-i hulefâya riayet ettiği ve hilâfet davası gütmeye başladığı gerçeğinden hareketle bir yönüyle tarihte ve toplumsal ölçekte süregelen hilâfet tartışmalarına farklı bir yönden yaklaşıldığını söylemek mümkündür. Müellif, tasavvufî açıdan da Hz. Ali'nin nesep davası gütmeksizin tertîb-i hulefâya riayetinde dair örneği vererek şeyh veya müridin soya göre belirlenemeyeceğini ifade ve telkin etmiştir. Bu anlamda risâlenin sonunda müridlere seslenen Şâh Velî, tasavvuf ehlinin nesep davasından uzak durması gerektiğini tavsiye etmiştir. Fazîlet ve üstünlüğün takva ile elde edileceğini âyet ve hadisler ışığında açıklamıştır.

Dil, ifade ve üslup bakımından klasik XVI. asır Türkçesine ait karakteristik özellikleri taşıyan eserdeki risâlet-velâyet, ebrâr-mukarreb, fakr-ı sûrî ve mânevî gibi birçok tasavvufî kavram, konu ile ilgili teferruatlı çalışma yapmak isteyen araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abdürrezzak Kâşânî. *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lâm fi işarâti ehli'l-ilhâm*. trc. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'Amme's-Tehara Mine'l-Ehâdis 'Alâ Elsineti'n-Nâs*. 2 cilt. Dâr-ı İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, 1352 /1933.
- Akot, Bülent. "Tasavvufî Terbiyede Rüya'nın Değeri". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10, sy. 19 (2011/1): 93-113.
- Apaydın, Halil. "Rüya ve Fonksiyonu". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (1997): 263-282.
- Aşkar, Mustafa. "Molla Fenârî'nin (ö. 834/1431) 'Şerhu Dîbaceti'l-Mesnevî' Adlı Risâlesi ve Tahlili". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 14 (2005): 83-102.
- Attar, Feridüddin. *Tezkiretü'l-Evliya*. trc. Süleyman Uludağ. İstanbul: İlim ve Kültür Yayınları, 1985.
- Bakkal, Ali. "Ebû Bekir'in Halîfe Seçilmesinde "İmamlar Kureyşten'dir" Hadisinin Rolü Üzerine". *İslam San'at Tarih Edebiyat ve Mûsikî Dergisi* 6 (2005): 87-104.

- Buhārî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *es-Sahîh el-Kütübü’s-sitte ve şuruhuhâ içinde*. 8 cilt. Tunus-İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Tefsîru Rûhi’l-Beyân*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul:Anka Yayınları, 2005.
- Cihan, Sadık. “Şeyhi ve Hadis-i Erbain Tercümesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997): 5-27.
- Çakır, Adalet. “Aziz Mahmud Hüdâyî’nin Ecvibe-i Mutasavvifâne’si ve Celvetiyye Tarikatının Bazı Esasları”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 35 (Ocak-Haziran 2015): 59-96.
- Çakmaklıoğlu, M. Mustafa. “İbnü’l-Arabî’nin Nübüvvet-Velâyet Hakkındaki Görüşleri ve İbn Teymiyye’nin Bu Husustaki Eleştirileri”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-1)*21 (2008): 214-253.
- Çavuşoğlu, Raşit. *Gaziantep’li Bir Halvetî Şeyhi Şâh Velî Aynṭâbî ve Risâletü’l-Bedriyye’si*. İstanbul: Okur Akademi Yayınları, 2016.
- Çavuşoğlu, Raşit. “Şâh Velî Aynṭâbî ve “Işık Elinden” Redifli Kasidesi”. *Journal of Intercultural and Religious Studies* 2, sy. 6 (2014): 61-84.
- Çelik, İsa. “Tasavvufî Bir Terim Olarak Fakr”. *EKEV Akademi Dergisi* 3, sy. 2 (Güz 2001): 191-206.
- Çetin, Maksut. “Mâturidiliğin Siyaset (Hilâfet-İmâmet) Anlayışı”. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî. *es-Sünen*. thk. İzzet Ubeyd-Âdil es-Seyyid. 5 cilt. Tunus-İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Kuşeyrî, Ebû’l-Kâsım Zeynülsîlâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Tasavvuf İlmîne Dair Kuşeyri Risalesi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- Eren, Mehmet. “Sadreddin Konevî’nin Tasavvufî Hadis Şerhçiliği “Hz. Peygamber’in Rüyada Görülmesi Rivayeti” Çerçevesinde”. *I. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu (20-21 Mayıs 2008)*. Konya: Mebkam Yayınları. (2010): 99-115.
- Erginli, Zafer ve diğerleri. *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2006.
- Erkaya, Mahmud Esad. *Kur’an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları*. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2015.
- Fettenî, Cemâleddîn Muhammed el-Hindî. *Tezkiretü’l-Mevzuât*. neşr. Emîn Demec. Beyrut: yy., ts.

- Gazzâlî, Ebû Hâmid. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. terc. Sıtkı Güllü. 4 cilt. İstanbul: Huzur Yayınları, 1998.
- Hatiboğlu, Mehmed. "İslâm'da İlk Siyâsî Kavmiyetçilik: Hilâfetin Kureyşliliği". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23, sy. 1 (1978): 121-213.
- Hucvirî, Ali b. Osman Cüllâbî. *Keşfu'l-mahcûb Hakikat Bilgisi*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996.
- İbn Abdi'l-Berr, *Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, thk. Ebü'l-Eşbâl ez-Züheyrî. 2 cilt. Suudî Arabistan: Dâru'l-İbni'l-Cevzî, 1414/1994.
- Kaplan, Yunus. "Destân-ı Veysel-Karânî". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* 1, sy. 5 (Fall 2008): 379-397.
- Karapınar, Fikret. "Hz. Peygamber'den Rüya da Aldığı Üç Hadis Risâlesinin Ahmed B. Hanbel'e Nispeti". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 25 (Bahar 2008): 101-136.
- Karataş, Ahmet. "Kemâleddin Harputî'nin Tesbîtü'l-mefhûm fî tahkîki't-tebeyye beyne'l-ilm ve'l-ma'lûm isimli Kelâm Risâlesi". *İslam Araştırmaları Dergisi* 36 (2016): 63-134.
- Mustafa, Aşkar. "Bir Türk Tarîkatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39, sy. 1 (1999): 535-563.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî. *es-Sahîh el-Kütübü's-sitte ve şuruhuhâ içinde*. 3 cilt. Tunus-İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Niyazioğlu, Aslı. *Rüyanın Söyledikleri (Âşık Çelebi ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar*. der. Hatice Aynur, Aslı Niyazioğlu. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Sûfîlik Geleneğinin Efsânevî Öncüsü Veysel Karenî ve Üveysîlik*. Ankara: Dergah Yayınları, 2009.
- Öngören, Reşat. *Osmanlılarda Tasavvuf Andolu'da Sûfîler Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Öztürk, Ali. *XVI. Yüzyıl Halvetî Şîrinde Din ve Tasavvuf*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.
- Râğîb el-İsfahânî, Hüseyin Muhammed b. Müfaddal. *el-Müfredat Elfazî'l Kur'an*. trc. Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.
- Şâh Velî Ayıntâbî. *el-Kevâkibü'l-Muzî'e fî't-Tarîkatî'l-Muhammediyye*. Ayasofya Bölümü, 2022/1:1^a-13^a. Süleymaniye Ktp.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317.

- Şengün, Necdet. “Nazîr İbrâhîm-i Gülşenî ve Farklı Bir Kırk Hadîs Denemesi (Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye)”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11(2007): 279-298.
- Taberânî, Ebû’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu’cemu’l-Kebîr*. thk. Hamdî b. Abdülmecid es-Selefi. Riyad: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994.
- Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrî. *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşayih-i Sûfiyye*. Hüdayi Bölümü, nr. 1098, Hacı Selim Ağa Ktp.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. thk. Ahmed Muhammed Sâkir-Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 cilt. Tunus-İstanbul: Çagrı Yayınları, 1992.
- Tosun, Necdet. “Üveysîlik”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 42: 400-401. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Tûsî, Ebû Nasr Serrâc. *el-Lüma’ İslam Tasavvufu Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar*. haz. Hasan Kâmil Yılmaz. İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1996.
- Türer, Osman ve Cengiz Gündoğdu, “Salâhaddîn-i Uşşâkî’nin Vahdet-i Vücûd’la Alâkalı İki Risâlesinin Arapkirli Hazmî Tarafından Yapılan Tercümesi”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-2)* 23 (2009): 601-639.
- Ukaylî, *Ed-duâfâü’l-Kebîr*. thk. Abdülmu’tî Emin Kal’acî. 4 cilt. Beyrut: Dâru’l-Mektebetü’l-İlmiyye, 1404/1984.
- Uludağ, Süleyman. “Fakr”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 12: 132-134. Ankara TDV Yayınları, 1995.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2001.
- Yıldız, Âlim. *Üveys İle Giydım Hırka Şiir Şerhleri*. Sivas: B Yayınları, 2014.
- Zehebî, Şemseddin b. Osman. *Siyeru A’lâmin-Nubelâ*. thk. Şuayb el-Arnaût. 23 cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1402/1982.